PSR VALSTS BIBLIOTEKA LATV.

VISU ZEMJU PROLETARIEŠI, SAVIENOJIETIES!

Literatura un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1954. GADA
12. DECEMBRĪ
Nr. 50 (517)

VISSAVIENĪBAS PADOMJU RAKSTNIEKU OTRAJAM KONGRESAM SANĀKOT

Rītdienas labad

Vissavienības padomju rakstnieku pirmais kongress (1934.) palicis kā lielākais vēsturiskais notikums mūsu literaturas pilnā brieduma sākumā — ar socialistiskā realisma idejiskās un estetiskās satversmes deklaraciju un Rakstnieku savienības statutu apstiprināšanu, kas no tā laika ir sistematiski kārtojusi un vadījusi padomju vārda mākslas dzīvi.

Šis dzīves nemitīgā ritumā otrais kongress pēc 20-gadu atstarpas iezīmēs tāpat ārkārtīgi svarīgu datu. Tas uzrādīs socialistiskā realisma lielisko sasniegumu bilanci divu gadu desmitu darbā. Un tad no šī spožā apgaismojuma parādīs rītdienai plašāku, straujāku, stāvāku ceļu augšup — uz nākamo divu gadu desmitu devu, kas, bez šaubām, tālu pārspēs visu to lielisko, līdz šim radīto.

Socialistiskā dzīves īstenība neapturami aug ikdienas veidotāja darba simtajās nozarēs, bet mūsu Komunistiskās partijas gudrā vadība vienoti un saskaņoti virza to pa negrozāmi noteiktu magistralo līniju, ceļteci visai zemes un tautas daudzveidīgai rosmei.

Mūsu socialistiskā realisma literatura meklē arvien — lai arī ne arvien sekmīgi — pilnīgākus izveidus saviem diendienas tēlojumiem. Kongresa priekšvakarā tā dažādīgi un dedzīgi norāda dažus svarīgus jautājumus, kas tomēr palikuši neizšķirti un autoritativi neizdziļināti mākslas praksē — pat vēl no partijas pēdējā, XIX kongresa prasījuma laika (1952.).

Bez šaubām, otrais rakstnieku kongress izšķirs daudzus no šiem svarīgajiem jautājumiem, bez kuriem arī mūsu literaturas rītdiena nepiedodami vilcinātos.

Bet mūsu šīsdienas nokavējumu cēloņi taču allaž meklējami un atrodami iepriekšējo vainā. Mēs vēlētos, lai pašas šīs rītdienas labad kongress vēsturiski pārbaudītu nesenās un pat īsti pasenas pagātnes dzīves un partijas uzliktos literaturas un teorijas izpratnes pienākumus. Lai kopā ar lielo atstāto tradicionalo mantojumu tas nepaliktu tikai jaukās un godbijīgās atcerēs, bet nemitīgi un rosinoši dzīvotu un augtu līdzi gadu no gada allaž jaunā un raženā kuplumā.

Tāda veida atskats daudz ko dotu kongresa gaitai. Izejot no tā, vislabāk varētu novērtēt, vai mūsu realisma, vispirmā kārtā kritikas un teorijas rosme allaž atradusies un atrodas tik ciešā un dzīvinošā kontaktā ar Marksa-Ļeņina un revolucionari-demokratisko lielo literaturas pamattradiciju un aug kā nekur neizkaltis un neizrobots ozola zarotnis no zemes nepārstājoši dzirdināmās saknes.

Šāda novērtējuma labad būtu vēlams, ka daļu sava darba kārtības otrais kongress veltītu socialistiskā realisma nodibinātāja pirmā kongresa pamatiem, tad autentiskā atdarinājumā, bez papildinājumiem un piekrāsojumiem, partijas lielo vēsturisko lēmumu dzīlei un A. A. Ždanova runām 1946.—1948. gadā. Tikai šo abu vēsturisko datu vēlreizējā salīdzinājumā varēs konstatēt, ko padomju literaturas kritika un teorija uztvērusi no neapstādināmās dzīves attīstības pēdējā posma mācībām, partijas skaidrajiem norādījumiem un pašu teoretiķu tālākiem meklējumiem un sasniegumiem, tāpat arī no savas nelāgās atpalicības — nevis lai tikai atgūtu to, kas vietu vietām nokavēts, bet lai straujā jaunā pagrieziena pavērstu mūsu mākslas vērienu visā visumā augšup uz tālākām daudz lielākas pilnības virsotnēm.

Mēs dedzīgi novēlam otrajam rakstnieku kongresam visražīgāko darba gaitu un strauja kāpinājuma sasniegumus padomju socialistiskā realisma vēsturisko novēlējumu un partijas uzmudinājumu pilnā apgaismā!

Andrejs Upīts

Vairāk strādāt, vairāk jaunu labu darbu!

Mūsu dzeja padomju laikā guvusi ievērojamus panākumus. Valdis Lukss, Mirdza Ķempe, Andrejs Balodis, Arvīds Grigulis, Jūlijs Vanags, Fricis Rokpelnis, Jānis Grots, Anatols Imermanis un daudzi citi radījuši darbus, dzejoļu krājumus un poemas, kas pareizi un spēcīgi izsaka latviešu tautas domas un jūtas, komunisma cēlāju centienus. Domāju, ka nepelniti dažkārt runāts par mūsu dzejas pelēcību. Bet, saprotams, trūkumu diezgan daudz, jaunu uzdevumu daudz. Kad FRA audzēkņi vēlējās nesen kādā sanāksmē, lai rakstnieki sarakstītu darbus par šuvējām un burtlicēm, traktoristiem un mašīnistiem, frezētājām un radistēm, atlika tikai nopūsties, jo grūti bija paredzēt, ka tuvākajā nākotnē varētu rasties darbi par visu šo un vēl daudzu citu amatu apguvējiem un meistariem. Bet viņu prasības tomēr dibinātas, Latvijas strādnieki visai gausi ienāk dzejā. Domāju, ka labu darbu par kāda zināma aroda strādniekiem ar patiku izlasītu arī visu citu profesiju ļaudis, bet tā jau tā liksta, ka šādu labu darbu vēl gaužām maz. Tos gaidīsim 1955. gadā, un ikvienam no mums šai laukā jāpilda savi uzdevumi.

Mūsu laikmets un mūsu dienu dzīve visur un vienmēr jāizvirza pirmā vietā. Bet nav tomēr jāaizmirst arī pagātne, tāla un tuva vēsture. Rainis dedzīgi apdziedājis 1905. gada revoluciju, bet līdz mūža galam tomēr vēl arvien par vienu no saviem galvenajiem uzdevumiem uzlūkoja plašu eposu par Piekto gadu. Kā zināms, viņš paguva no šā eposa radīt tikai fragmentus. 1955. gadā apritēs pusgadsimtenis no Krievijas pirmās revolucijas, un visas padomju tautas gatavojas atzīmēt šo atceri visās kulturas nozarēs. Te darbs arī dzejniekiem. Tāpat vēl gaida savas poemas 1919. gads, neaizmirstamie pieci padomju mēneši, varonīgās pagrīdnieku cīņas buržuazijas diktaturas un fašistisko iebrucēju laikā, saulainā 1940. gada vasara un Lielais Tēvijas karš.

Jauns saturs prasa jaunu formu, un še, kā jau citi aizrādījuši, vajadzīgi nemitīgi meklējumi. Te varam plašāk izmantot arī, piemēram, neatskaņoto, baltо pantmēru, kas gandrīz pilnīgi aizmirsts. Lai atceramies, ka baltā četrpēdu trochajā sarakstīta Raiņa varenā poema «Ave sol!». Brīvais pants, dažāda garuma rindas ar mainīgiem pantmēriem arī paver daudzas iespējas. Hikmets, Neruda un Aragons bieži raksta pilnīgi bez atskaņām un viņu dzeja taču ir spēcīga un pievilcīga. Nekādā ziņā nedomāju karot pret atskaņām, jauni sasniegumi šai nozarē būtu no sirds apsveicami. Tāpat nav nemaz jākaro pret kvartām, četrrindām, uz kurām balstījusies un balstās dzejas lielākā daļa, bet lāgiem šī formas, strofikas vienmuļība nomāc. Drošī vien par visu to runās arī Rakstnieku kongresā Maskavā.

Stipri domīgs viendien stāvēju Rakstnieku savienības koridorā pie mūsu sienas avīzes. Tur es dodos uz vilcienu, salicis zem mīlīga publicistikas folianta smaguma, bet kabatā iebāzta maza dzejoļu grāmatiņa. Vairāk jādzejo, vairāk jāstrādā man un daļiem maniem biedriem. Nesen lasīju almanachā «Tautu draudzība» tadžiku dzejnieka Mirzo Tursun-Zades rakstu «Dzeju uz ugunsliniju». Katrs no mums piekritīs raksta dedzīgajiem noslēguma vārdiem: «Pielaist domu, ka dzejnieks var palikt nomaļus no padomju tautas ciņas, dot sev laiku atpūtai, tas ir noiet malā no dzīves galvenās gultnes, nozīmē pielaist domu, ka dzeja nav mūsu dzīves svarīga daļa un tātad var arī nemaz nebūt. Bet mēs zinām, ar kādām augstām prasībām, cik dedzīgi un kaislīgi tauta mīlē poetisko vārdu, cik tas bijis vajadzīgs pat dzīves visgrūtākos brīžos. Tāda mīlestība var rasties tikai pret pilnīgi nepieciešamu, svarīgu mūsu dzīves parādību. Dzeja ir daudzveidīgās tiešamības sastāvdaļa. Un dzejniekiem jāsajūt atbildība par šo svarīgo komunisma celtniecības plašās frontes posmu.» Vairāk strādāt! Vairāk jaunu labu darbu!

J. Sudrabkalns

M. Gorkijs lasa biedriem Staļinam, Molotovam un Vorošilovam savu pasaku «Meitene un Nāve».
A. Jar-Kravčenko gleznas reprodukcija

Maskavas rakstnieku kopsapulce

6. decembrī Maskavā sākās Maskavas rakstnieku pirmskongresa sapulce.

Sapulcē piedalījās vairāk nekā tūkstoš cilvēku — prozaiķi, dzejnieki, dramaturgi, literaturzinātnieki un kritiķi, partijas darbinieki, žurnālisti.

Ar īsu uzrunu sapulci atklāja PSRS Padomju rakstnieku savienības valdes sekretārs N. Tichonovs.

Pārskatu par gatavošanos kongresam sniedza PSRS Padomju rakstnieku savienības valdes pirmais sekretārs A. Surkovs. Viņš īsumā raksturoja laikā no aprīļa līdz oktobrim visās brālīgajās savienotajās un autonomajās republikās, novados un apgabalos notikušo rakstnieku kongresu, kā arī pārskata un vēlēšanu sapulču rezultātus.

Runājot par padomju literaturas attīstību divdesmit gados, kas pagājuši kopš Vissavienības padomju rakstnieku pirmā kongresa, A. Surkovs minēja skaitļus, kuri liecina par tās milzīgo izaugsmi un popularitati. 1953. gadā krievu valodā izdoti 2 733 daiļliteraturas darbi. Salīdzinot ar 1934. gadu, grāmatu tirāžas palielinājušās pieckārtīgi. Neredzētos apmēros palielinājušās brālīgo tautu valodās izdoto grāmatu tirāžas un krievu valodā tulkoto grāmatu tirāžas. Vairāk nekā 900 padomju rakstnieku darbi izdoti ārzemēs. Šai laikā Padomju rakstnieku savienības biedru un kandidatu skaits palielinājies vairāk nekā divas reizes, un tagad tas sasniedzis gandrīz 4 tūkstošus. Daudznacionalā padomju literatura kļuvusi bagātāka ar daudziem spilgtiem darbiem.

Kongresi un sapulces republikās parādīja, ka brālīgās padomju literaturas izaugušas tiklab idejiski, kā arī apjoma ziņā. Izveidojies jauns rakstnieka-pilsoņa tips, kurš aktivi piedalās cīņā par komunismu un kura talants kalpo tautai.

Pēc A. Surkova pārskata sākās debates.

7. decembrī turpinājās Maskavas rakstnieku kopsapulce. Rīta un vakara sēdēs, kuras vadīja S. Ščipačovs un K. Fedins, apspriesta jautājumus sakarā ar gatavošanos Vissavienības padomju rakstnieku otrajam kongresam.

Runātāji debatēs, atzīmējot panākumus visdažādāko literaturas žanru attīstībā, uzsvēra nepieciešamību turpināt un stiprināt dižās Gorkija tradicijas.

Sapulcē runāja par trūkumiem Rakstnieku savienības organizatoriskajā darbā. Tika kritizēts savienības sekretariats un prezidijs par koleģialitates trūkumu darbā. Tika iesniegts priekšlikums nodibināt Maskavas rakstnieku organizaciju.

N. Panovs, B. Gaļins un P. Antokolskis runāja par vērīgu izturēšanos pret katru rakstnieku, par pareizu un objektivu viņa daiļrades vērtējumu, par jaunatnes audzināšanu. Bērnu literaturas, apraksta, dzejas un kritikas tālākās attīstības problemām savas runas veltīja Ļ. Kasilis, S. Smirnovs, V. Inbere, Z. Kedrins, A. Musatovs un V. Jermilovs.

Sapulcē runāja PSKP MK sekretārs I. Kapitonovs, pakavēdamies pie Maskavas rakstnieku uzdevumiem.

8. decembrī Maskavas rakstnieku sapulce turpināja savu darbu. Dienas sēdē izvirzīja un apsprieda kandidaturas delegacijai, kas piedalīsies Padomju rakstnieku savienības otrajā Vissavienības kongresā. Vakarā notika balsošana. Maskavas organizacija sūtīs uz kongresu 193 delegatus ar lēmējbalsi un 31 delegatu ar padomdevēja balsi.

VĒLĒŠANU DIENĀ

Šodien republikā notiek tautas tiesu vēlēšanas. Padomju Latvijas darbaļaudis, savas zemes īstenie saimnieki, ievēlē uzticamus padomju likumu sargus un realizētājus — tautas tiesnešus un tautas piesēdētājus.

Lieli un cildeni uzdevumi uzticēti padomju tautas tiesai. Modri raudzīdamās, lai visur un visās lietās tiktu pildīti padomju likumi, tā sarga Padomju valsts intereses, mūsu sabiedrisko un valsts iekārtu, socialistisko saimniecības sistemu, socialistisko īpašumu un padomju cilvēku personīgo īpašumu. Tautas vārdā tiesa bargi un taisnīgi soda likuma pārkāpējus.

Ārkārtīgi liela ir tiesas loma padomju tautas komunistiskajā audzināšanā. Šī audzināšana neaprobežojas ar noziedznieku un likuma pārkāpēju sodīšanu. Iedziļinoties ne tikai pašā likuma pārkāpšanas faktā, bet galvenokārt tā cēloņos, padomju tiesa palīdz plašām tautas masām izprast Konstitucijā noteiktās pilsoņu tiesības un pienākumus, ceļ padomju cilvēku apziņu. Svarīgu darbu padomju tiesa veic, stiprinot un sargājot padomju ģimeni, iesakņojot visplašākajās masās komunistiskās morales principus. Stāvēdama likumības sardzē, allaž būdamā nelokāmi taisnīga un objektiva, padomju tiesa tai pašā laikā ir arī gudra un iejūtīga padomdevēja.

Sos svarīgos uzdevumus padomju tiesa spēj veikt vienīgi tādēļ, ka tā ir tautas tiesa šā vārda vistiešākajā un labākajā nozīmē. Tautas tiesnešus un tautas piesēdētājus izvirza un ievēlē pati tauta. Šinīs dienās un nedēļās mēs ikviens redzējām, ar kādu rūpību un atbildības sajūtu darbaļaudis rūpnīcās, kolchozos, padomju iestādēs un sabiedriskajās organizacijās apsprieda un izraudzīja tautas tiesnešu un tautas piesēdētāju kandidaturas. Likumības un taisnības sargposteni tauta sūta savus labākos dēlus un meitas. Dziļā ieinteresētība un lietišķība, kas visur bija vērojama, apspriežot un izvirzot tautas tiesnešu un tautas piesēdētāju kandidaturas, ir lielisks tautas politiskās izaugsmes apliecinājums. Par kandidatiem izvirzīti cilvēki, kas patiešām spēj spriest taisnīgu tiesu. Tie ir ļaudis, kas darbos pierādījuši savu uzticību Komunistiskajai partijai, tie ir ļaudis, kuru moralās īpašības, zināšanas un pieredze atbilst grūtajiem un atbildīgajiem pienākumiem, kas viņiem būs veicami turpmākajos trijos gados.

Republikā jāievēlē 94 tautas tiesneši un 6930 tautas piesēdētāji. Tautas piesēdētāju kandidatu vidū ir strādnieki-stachanovieši, labākie kolchozu druvu kopēji, traktoristi, inženieri, skolotāji, ārsti, rakstnieki un daudzu citu visdažādāko profesiju pārstāvji, kuri ne tikai savā tiešajā ikdienas darbā, bet arī sabiedrisko pienākumu pildīšanā un sadzīvē pierādījuši, ka uz viņiem varam paļauties. Daudzi no viņiem arī līdz šim bijuši tautas piesēdētāji un iemantojuši vispārēju atzinību un cieņu kā apzinīgi taisnīgas tiesas spriedēji, bet daudzi šim grūtajam un atbildīgajam darbam izvirzīti pirmo reizi. Ar savu krietno darbu un moralo stāju viņi izpelnījušies lielo uzticību.

Būdama patiesa tautas interešu sargātāja, padomju tiesa ir tiešs pretstats pērkamajai buržuaziskajai tiesai, kas ir pret tautu vērsts ierocis kapitalistu rokās. Kā nikns ķēdes suns buržuaziskā tiesa sarga kapitalistu varu un bagātības, kas iegūtas uz darbaļaužu ekspluatacijas, tautu asiņu un sviedru rēķina.

Arī kapitalistisko valstu konstitucijās ierakstīts, ka visi pilsoņi likuma priekšā ir vienlīdzīgi. Taču buržuazijas kundzības apstākļos tā ir melīga, liekulīga fraze. «Neej ar stipru lauzties, ar bagātu tiesāties», — skan sena tautas paruna. Kapitala pasaulē tā spēkā vēl šodien. Vēl vairāk. Savā naidā pret tautu, necilvēciskajā varmācībā buržuaziskā tiesa tieši pašlaik aizgājusi tik tālu, ka tās priekšā nobāl pat viduslaiku inkvizicijas tiesa. Amerikas Savienotajās Valstīs — šai buržuaziskās demokratijas citadelē — tiesa īstenībā kļuvusi par bēdīgi slavenā federalā izmeklēšanas biroja filiali. Kas attiecas uz nēģeru vajāšanu, amerikaņu oficialā tiesa un Linča tiesa arvien vairāk kļūst par identisku jēdzienu. Kukluksklaniešu apmetnis ir amerikaņu tiesnešu īstenais darba tērps, koka krustu dedzināšana ir amerikaņu tiesas «taisnīguma» simbols.

Buržuaziskās tiesas antidemokratiskais, tautai naidīgais raksturs visā uzskatāmībā redzams pašlaik Rietumvācijā notiekošajā procesā pret Vācijas kompartiju. Iztapdama amerikaņu monopolistu un Rietumvācijas revanšistu gribai, tā saucamā konstitucionalā tiesa Karlsruē ar dažādu juridisku triku palīdzību cenšas panākt, lai Vācijas komunistisko partiju — Rietumvācijas strādnieku šķiras priekšpulku un konsekvento cīnītāju par demokratisku, miermīlīgu un apvienotu Vāciju — izsludinātu ārpus likuma. Karlsrues process noris veselam saprātam neaptverama terora apstākļos. Adenauera juristi šai ziņā pārspējuši nacistiskos «taisnās tiesas» lēmējus. Kāds buržuaziskās preses pārstāvis atzīmējis: «Pat Dimitrovam bija dota iespēja runāt procesā sakarā ar reichstaga dedzināšanu. Bet šeit komunistiem vienkārši liedz vārdu». Kapitalistiskajās valstīs tiesa noslīdējusi līdz fašistiskas žandarmerijas līmenim.

Padomju tiesa ir visdemokratiskākā pasaulē. Visas mūsu tiesas komplektējas no labākajiem padomju tautas pārstāvjiem, kurus ne tikai ievēlē tauta, bet kuri ir atbildīgi tautas priekšā. Vēlētāji sistematiski kontrolē tiesu darbību, raugās, lai tā vienmēr atbilstu likumam un tautas gribai. Tas ceļ tiesas autoritati, stiprina tiesas audzinošo iedarbību visplašākajās masās, aktivizē tautas tiešu līdzdalību socialistiskās likumības sargāšanā.

Šajās vēlēšanās, tāpat kā visās iepriekšējās, komunisti iet vienotā blokā ar bezpartejiskajiem strādniekiem, zemniekiem un inteliģenci. Nav šaubu, ka arī šodien notiekošās vēlēšanās komunistu un bezpartejisko bloks gūs spožu uzvaru.

PAR GALVENO POZITIVO TĒLU

Mūsdienu padomju literaturas galvenais varonis ir padomju tauta. Mūsu literaturas galvenais pozitivais tēls ir dzīves pārveidotājs — komunists. Ar to es domāju ne vien tādu komunistu, kam kabatā ir partijas biedra karte, bet arī visus tos, kas ar savu dzīvi, savu iedvesmas pilno darbu, savu kaislīgo aktivitati cīnās par komunistiskās sabiedrības cildeno ideju piepildīšanu un tādējādi ceļ komunismu, kaipo komunisma lietai, grauj veco un rada jauno. Vienalga, partijas biedri vai bezpartejiskie — visi viņi būtībā ir komunisti, un savos literarajos sacerējumos, attēlojot mūsu padomju īstenību, tautas radošo piepūli un atsevišķu cilvēku pozitivo, varonīgo darbību, mums katrā ziņā jāatveido šis mūsdienu padomju literaturas galvenais pozitivais tēls.

Komunists . . . Bez viņa līdzdalības mūsu dzīvē nenotiek nekas ievērības cienīgs. Viņš piedalās un aktivi iejaucas visur, kur top kaut kas jauns, liels un progresivs. Viņš ir masu vadītājs, un viņa balss piedod toni mūsu dzīves sabiedriskajam skanējumam. Dzīves patiesība tādēļ prasa, lai mēs šo tēlu sastaptu katrā literaturas darbā, kas vien cik necik vispusīgi aptver mūsu padomju īstenību.

Tur, kur runa iet par virzīšanos uz priekšu, par dzīves pārveidošanu, tur katrā ziņā jāsastopas ar pašu šo dzīves pārveidotāju — komunistu. Ja stāstā, romanā, lugā, poemā rakstnieks to piemirsis un savā darbā nav atradis tam vietu, tad tas liecina par dzīves patiesības rupju ignorēšanu un īstenības izkropļojumu.

Vilis Lācis

Cilvēkam jābūt galvenajam literaturas priekšmetam

Nekad vēl padomju rakstnieki nav tik plaši un sirsnīgi pārsprieduši literaturas problemas un amata jautājumus kā šogad, gatavojoties II Vissavienības rakstnieku kongresam. Kongresam jābūt izteikto domu rezumējumam un tālākvirzītājam. Nesamierinātība ar sasniegto — šis padomju dzīves attīstības pamatnoteikums, izskan visos rakstos un, neapšaubāmi, izskanēs arī kongresa runās. Bet nepietiek tikai izteikt neapmierinātību, jācenšas arī iegūt skaidrību, kā ātrāk atbrīvoties no līdzšinējām kļūdām un neveiksmēm un aizsniegt augstāku pakāpi un spraigāku radošo aktivitati.

Rakstniekiem bieži pārmet dzīves nepazīšanu, pie kam daudzi pārmetēji ar vārdu «dzīve» saprot galvenokārt saimnieciskās attiecības. Man liekas, vairāk vajadzētu pārmest cilvēku nepazīšanu, nespēju veidot patiesus raksturus, patiesi un spēcīgi attēlot jūtas, parādīt cilvēka izaugšanu. Cilvēka dvēseles dzīvei, cilvēka cīņai par cildenajām komunisma idejām, cilvēku attiecībām jābūt galvenajam literaturas priekšmetam, protams, ne jau nu kādā bezlaika un bezmaterijas telpā. Lai mēs, rakstnieki, varētu kļūt par meistariem — dvēseļu inženieriem, mums dziļāk jāstudē sava viela: vairāk jāsatiekas ar cilvēkiem, jāiegūst to uzticība, draudzība un atklātība. Spēja atrast ar cilvēkiem kopīgu valodu, mīlēt cilvēkus — arī tas ir talanta sastāvdaļa.

II Vissavienības rakstnieku kongress neapšaubāmi noritēs augstu prasību gaismā. Mēs gaidām, ka arī Komunistiskā partija, kā arvien, mums sniegs savus norādījumus.

A. Sakse

Rakstiet patiesību!

No tuviem un tāliem novadiem rakstnieki dodas uz Maskavu, un katram ir kāds sasāpējis jautājums, kas kopā ar biedriem izrunājams un noskaidrojams, katram ir kāda doma, kā vēl iedarbīgāku, vēl idejiskāku, mākslinieciski vēl gatavāku padarīt prozu, dramaturģiju, dzeju.

Nav šaubu, ka galvenais jautājums būs: kā celt mūsu literaturas līmeni. Tas, protams, nenozīmē, ka mūsu literaturas līdzšinējie sasniegumi būtu noniecināmi, nē, gluži otrādi, tie teicami un cildināmi, jo arvien mēs sakām un arī turpmāk sacīsim, ka padomju literatura ir visprogresīvākā un visidejiskākā pasaulē. Skaidrs, tas neizslēdz literaturas trūkumus un neveiksmes, tās ir atsevišķas parādības, arī par tām jārunā, cenšoties saskatīt šo parādību cēloņus un nosaucot tos vārdā.

Ir skaidrs, lai atbildētu uz galveno jautājumu, būs jāatrisina vesela rinda citu jautājumu. Rakstniekiem, piemēram, vajadzēs pateikt, kā viņi saprot partijas vairākkārtīgi izteikto norādījumu — rakstīt patiesību. No šī principa, nenoliedzami, izriet viss pārējais: idejiskuma, partejiskuma, tipizacijas u. c. jautājumi. Šo partijas norādījumu ļoti bieži rakstnieki ir aizmirsuši. Domāju, ka tā sauktā bezkonfliktība, dzīves laķēšana, dzīves darvošana utt. radās tur, kur partijas norādījums aizmirsās. Dramaturģija 2—3 gadus nespēja un vēl šodien īsti nespēj nostāties uz kājām, jo autoros nav skaidrības, kas tas ir — rakstīt patiesību, protams, šīs skaidrības nav arī kritiķos un kritizētājos. Tādas pašas pārdomas radīs arī viena otra parādība pārējos žanros. Piemēram, lirikā — arī te dzejniekus ir piemeklējušas neveiksmes, tikko aizmirsies vienkāršais, bet gudrais partijas norādījums. Viens otrs dzejnieks savu uzdevumu dažkārt izpratis tā, ka viņam par katru parādību jāsasit plaukstas, jābrīnās un visādos variantos jāizsaucas: cik skaisti! Ierauga kombainu — cik skaisti! Ierauga pieclemešu arklu — cik skaisti! Ierauga vecumveco zirga grābekli — cik skaisti! Ierauga mīlētājus — cik skaisti! Ierauga raudošu meiteni — cik . . . nē, tas jānosvītro . . . Ierauga kolchozniecku, kas negrib strādāt — cik . . . nē, arī tas jānosvītro utt. utt. Rakstiet patiesību — jā, dažkārt tā ir bezgala skarba, bet tā ir patiesība, kuru lasītājs grib redzēt katrā rakstnieka jaunajā grāmatā.

Dodoties uz kongresu, ceram daudz ko mācīties, pirmām kārtām no krievu lielajiem vārda meistariem un arī no brālīgo republiku un tautu rakstniekiem — mērķis mums visiem ir viens — atdot visus spēkus padomju literaturai, līdz ar to palīdzot celt komunismu.

V. Lukss

DZEJNIEKAM

(Otro kongresu sagaidot)

Veries jel, veries, ak dzejniek, tu dzidrajā avota plūsmā,
Dziļumi baro to mūžam, dziļumos brīnumi dzimst.
Virskārtā rodas vien peļķes, tur pilēm un zosim tik gana;
Virskārtu saduļķot viegli, dziļuma varas tur nav.
Raugies, ak raugies jel, dzejniek, kā avota kristala straumē
Pasaule, miljonu krāsās atvizot, pārdzimst un top.
Avoti ūdeņus uzkrāj, no avotiem okeans rodas.
Pavēro, pavēro jūras, novembra vētrās kas krāc!
Jautri ir klejot pa pļavu, kur bites un tauriņi lido,
Jautri ir ievzaru nolauzt, pukī pie cepures spraust.
Tikami dīķmalā stāvēt, trīs bērzi kur liriski sēro,
Tikami meitenei sacīt: mīlu es tevi, mans draugs.
Grūti ir pazemē rakties un grūti ir pārstatīt kalnus.
Notikt līdz pasaules sirdij, ceļa tev cita tak nav.
Dzeja nav piesaulei ļauties, bet dzeja ir klintaini sacirst.
Mūžīgiem ūdeņiem ceļu pavērt uz sauli — lai plūst.
Dzeja nav lauri un slava, jau zināja Horacijs toreiz,
Dzeja ir laime un mokas, dzeja ir nežēlīgs darbs.
Naktīs, kad pilsēta klusē un pasaule lēnāki pulsē,
Daļa tad tava būt vienam, dvēselei uguņos sadegt.
Dzirdi, kā tramvaji aizdun, pret rītu uz darbu steidz ļaudis,
Tiesību nava tev neteikt to, ko tev nosaka sirds.
Veries jel, veries, ak dzejniek, tu padomju pasaules straumē,
Dziļumos traucies tu iekšā, dziļumos brīnumi dzimst!

Arvīds Grigulis

Gaidām lielus mākslas darbus, kas būtu mūsu dižās tautas cienīgi

STRĀDNIEKS-LASĪTĀJS

Rakstnieks nekad nedrīkst aizmirst savus lasītājus. Īsta māksla rodas tur, kur starp lasītāju un daiļdarba autoru nodibinās vissirsnīgākā uzticība. Mēs, lasītāji, sapratīsim un pienācīgi novērtēsim to rakstnieku, kas no visas sirds stāsta mums kā saviem labākajiem draugiem par mūsu dzīves priekiem un bēdām, par smiekligo un skumjo, par veiksmēm un neveiksmem, par jauno un labo.

Mēs pilnīgi apzināmies, cik grūts ir literata darbs. Rakstīt par cilvēkiem nozīmē nevis vienkārši stāstīt, bet gan zīmēt tos ar spilgtiem, tēlainiem, izteiksmīgiem vārdiem.

Mūsu dienās, komunistiskās sabiedrības celtniecības laikmetā, literatiem ir neizsmeļams tēmatu avots. Viens no šiem tematiem — pats plašākais, pats daudzpusīgākais — ir darbs, ko dara padomju cilvēks — celājs un radītājs, pārvarēdams visus šķēršļus, kas tam stājas ceļā, realizējot idejas par visas tautas labklājības celšanu. Pirmo reizi vēsturē darba cilvēks ņēmis varu savās rokās. Viņš kļuvis par mūsu sabiedrības īsto varoni kā jaunas dzīves radītājs. Daudzi padomju rakstnieku darbi stāsta par jaunā, Lielajā Oktobrī kaldinātā darba cilvēka dzīvi. Tādas grāmatas kā F. Gladkova «Cements», V. Ketlinskas «Virīšķība», V. Kočetova «Žurbini», L. Ļeonova «Sotja» — ieguvušas paliekamu vietu mūsu dzīvē, tās iemīļojis lasītājs, it īpaši lasītājs-strādnieks. Šajos darbos viņš redz sevi, savu darbu, sadzīvi, intereses, centienus.

Runājot par rakstnieka un lasītāja savstarpējām attieksmēm, nevar neatzīmēt, ka daži rakstnieki reizēm aizmirst mūs, savus lasītājus. Rūpnīca «VEF» ir viena no lielākajām republikā. Kur gan citur, ja ne te Padomju Latvijas rakstnieki var atrast bagātīgu materiālu saviem jaunajiem darbiem! Taču mēs maz redzam rūpnīcas cechos literatus, viņi maz interesējas par mūsu strādnieku darba ikdienu, maz interesējas arī par to, ko domā lasītāji-strādnieki par viņu grāmatām. Tas ir slikti, ļoti slikti!

Mūsu zemē pastāv ciešas saites starp zinātni un rūpniecību. Cienījami, nopelniem bagāti zinātnieki ierodas rūpnīcās, apspriežas ar strādniekiem, uzklausa viņu domas un savukārt dod padomus viņiem. Šo sakaru rezultāti ir acīm redzami. Socialisma zemes rūpniecība attīstās ļoti straujos tempos. Mēs domājam, ka arī literatiem nevis nāktu par ļaunu, bet gan lieliski noderētu ciešas saites ar rūpniecību, celtniecību, lauksaimniecību. Šāda radoša sadraudzība palīdzētu viņiem radīt izcilus darbus.

Lasītājs-strādnieks sevišķi stingras prasības uzstāda daiļliteraturas darbiem, kas stāsta par viņu pašu, strādnieku. Tāpēc atļaušos izteikt dažas piezīmes par Vizbuļa Bērces romanu «Rītdiena sākusies šodien».

Autors izraudzījies savilnojošu, ļoti interesantu tēmatu — metālu ātrgriešanas ieviešanu kādā no Padomju Latvijas rūpnīcām. Tas ir goda pilns, bet sarežģīts uzdevums, kas prasa dziļu iepazīšanos ar dzīves materiālu. Veikt šo uzdevumu nav tik viegli. Gods un slava rakstniekam, kas ķeras pie tik nopietna tēmata.

Dzīve nekad nav bijusi tik pamācoša kā mūsu laikos un cilvēks tik interesants kā mūsu zemē, it īpaši pirmrindnieks, novators.

V. Bērce izvēlējies tieši šo tematu, un mēs, strādnieki, par to esam pateicīgi viņam. Nevar teikt, ka autors būtu visā pilnībā ticis galā ar savu uzdevumu, taču neapstrīdami ir tas, ka romans «Rītdiena sākusies šodien» ir plašām lasītāju aprindām noderīga grāmata.

Kādi trūkumi ir šim romanam? Manuprāt, galvenais ir tas, ka aiz darbgaldu un technoloģisko procesu notēlojumiem nav pietiekami skaidri saredzami paši cilvēki. Turklāt Vizbulis Bērce nepietiekami pazīst mūsu strādniekus. Pēc manām domām, viņam, rakstot šo romānu, vajadzēja dziļāk iepazīt ātrvirpotāju darbu un dzīvi.

Romana galvenais varonis Fjodors Deņisovs pirmais rūpnīcā pievērsas metalu ātrgriešanai. Viņu piemeklē neveiksmes, viņš saduras ar grūtībām. Biedru, kolektīva atbalstīts, Deņisovs pārvar visus šķēršļus. Darbgaldi, griežņi, lieli griešanas ātrumi parādīti romānā pietiekami, bet galvenā varoņa un arī visu pārējo personažu gara pasaule autora notēlojumā ir diezgan nabadzīga un garlaicīga.

V. Bērcem pietrūcis romantikas, mākslinieciskā piedomājuma, kas atdzīvina daiļdarbus. Protams, nav slikti iepazīstināt lasītāju ar lielas rūpnīcas dzīvi, ar metalu ātrgriešanu, bet autors acīm redzot aizrāvies ar to un pārāk sīki aprakstījis technoloģiskos procesus. Mēs, virpotāji, jau esam labi iepazinušies ar tiem, studējot technisko literaturu, turpretim lasītāju plašās aprindas nezin vai spēj interesēt šāds sīks metalu ātrgriešanas apraksts.

Latvijas PSR Tautas rakstnieks Vilis Lācis romānā «Putni bez spārniem» rādījis lielisku krāvēju, kurinātāja un matroža Volda Vītola tēlu. Tas ir vienkāršs darba cilvēks, bet, neraugoties uz savu apspiestību un beztiesību, gudrs un ar plašu garīgo apvāršņi. Romana darbība izvēršas buržuazijas kundzības laikā, reakcijas tumšo spēku varas gados. Tolaik darba cilvēks nebija tāds, kāds tas ir šodien. Taču rakstnieks ar lielu mīlestību un meistarību pratis parādīt vienkāršā strādnieka gara pasauli, viņa tiekšanos pēc gaišas dzīves un zināšanām.

Tagad ir citi laiki. Mūsu novatori, ražošanas pirmrindnieki ir kulturāli, vispusīgi attīstīti ļaudis. Pazīstu virpotājus, kas vienlīdz labi orientējas metalu ātrgriešanas un literaturas teorijas jautājumos, frezētājus, kas ar aizrautību nododas gleznieciībai un veiksmīgi uzlabo technoloģiskos procesus. Padomju strādnieks mīl mākslu, literaturu, zinātni. Tādu mēs gribam redzēt viņu arī grāmatās.

Balzaks rakstīja, ka viņš iepazīstot apkārtējo cilvēku dzīvi ar tādu sasprindzinājumu, ka sajūtot uz savas muguras viņu skrandas un uz kājām viņu cauros apavus. Viņš nosauca literaturu par cilvēka sirds vēsturi. Arī mūsu rakstniekiem ir ko studēt un pētīt. Socialisma zemes darba cilvēks sniedz visbagātīgāko materiālu daiļliteraturai. Bet nevajag viņu rādīt tikai pie darbgalda, tikai rūpnīcā. Tiesa, mēs mīlam savu darbu, tas sagādā mums laimi. Bet mēs esam iemācījušies būt laimīgi arī atpūtā, mācībās, mīlestībā, sabiedriskajā dzīvē. Un ja jau rāda cilvēka darbu, tad tas jādara tā, lai lasītājs pats sajustu fizisku sasprindzinājumu.

Lasot V. Lāča romānā «Putni bez spārniem» to vietu, kurā notēlots, kā strādā kurinātāji pie versmainajām kurtuvēm, man gribējās noslaucīt sviedrus no sejas, jo es gandrīz fiziski sajutu katras ogļu lāpstas smagumu, pat vēl vairāk — sajutu nogurumu. Tas ir labi, ļoti labi! Autors ar savā vārda spēku liek lasītājam sajust sviedrus valgā. Domāju, ka šādus panākumus mākslinieciskajam vārdam var nodrošināt vienīgi ļoti lieli, neatlaidīgi rakstnieka pūliņi.

V. Bērces romānā tos nemana. Tās vietas, kurās parādīts virpotāja darbs, neatstāj spēcīgu iespaidu. Es pats esmu virpotājs un labi zinu, ko prasa grieža jaunu izveidu meklējumi, eksperimenti ražošanā. Cik daudz sasprindzinājuma, spēku, enerģijas ieguldā virpotājs šādā darbā!

Tādas grāmatas mums ir vajadzīgas. Un jo vairāk to būs, jo labāk. Romāna «Rītdiena sākusies šodien» autora pareizi izraudzīto, bet līdz galam nenostaigāto ceļu, droši vien, ies daudzi mūsu republikas rakstnieki.

Ir vēl viens žanrs, kas ļoti bieži pieskaras mums, strādniekiem. Tas ir apraksts. Būt labam aprakstniekam nozīmē mācēt iepazīt visas mūsu dzīves parādības, pārdomāt un izprast tās, vispusīgi, uzmanīgi iedziļināties visā jaunajā. Tas ir grūts žanrs, kas prasa sīku un rūpīgu darbu. Labu aprakstu, kuros pastāstīts par strādniekiem, nebūt nav tik daudz. Nesen izlasīju Kirila Koscinska nelielo grāmatu «Tiesības uz jaunradi». Tajā savākti šā rakstnieka labākie apraksti. Man sevišķi iepatīkās viens no tiem — «Grigorijs Breikins un Ivans Savins». Autors prasmīgi, ar lielu sirsnību un mīlestību stāsta par ļeņingrādieti ātrvirpotāju Grigoriju Breikinu. Man ir bijusi izdevība tikties ar viņu. Aprakstā es ieraudzīju šo slaveno ātrvirpotāju kā lieliskā spogulī. Izlasot to, rodas vēlēšanās darīt tāpat, kā darījis Grigorijs Breikins, mācīties no viņa, būt tādam, kāds ir viņš. Visa grāmata rāda, kā no nelieliem patriotiskiem pasākumiem izveidojas lieli sasniegumi.

Almanacha «Sovetskaja Latvija» 1953. gada 5. numurā publicēts Jevgenija Ratnera apraksts «Pēdējais». Tas atstāj pavisām cītādu iespaidu nekā K. Koscinska apraksti, kaut gan tajā tāpat stāstīts par ātrvirpotājiem. Autors nav spējis spilgti parādīt, kas pamudināja atpalicēju, brāka ražotāju, nedisciplinētu strādnieku kļūt par ātrvirpotāju, ražošanas pirmrindnieku. Aprakstā trūkst arī virpotāju darba metodu mākslinieciska attēlojuma.

Autors raksta: «Jūs ieraudzīsit, kā visur mirdz metālskaidu spirales, kas tā atgādina ar savu krāsu pāvu brīnišķīgās spalvas.» Tas ir neveiksmīgs salīdzinājums. Pāva spalvas ir maigas, mikstas, dažādās krāsās zaigojošas, bet metālskaidas ir no tērauda, elastīgas, cietas un turklāt vēl vienā krāsā — zilas, sudrabainas vai sarkanīgas, atkarībā no apstrādājamā materiāla un griešanās ātruma. Vēl viena piezīme. Autors raksta: «Tev jau ir mūsu, virpotāju, ķēriens». Šādā reizē ikviens virpotājs gan būtu teicis: «strādnieku ķēriens».

Mans nolūks bija nevis laikraksta slejās kritizēt rakstnieku V. Bērci un J. Ratneru, bet gan vispār pievērst literatu uzmanību kādām ļoti svarīgām trūkumam viņu darbā — tam, ka viņi bieži vien nepietiekami uzmanīgi iepazīst un pēti strādnieka dzīvi. Vissavienības padomju rakstnieku otrā kongresa priekšvakarā mēs, lasītāji, nākam klajā ar daudzām piezīmēm un vēlējumiem. To mēs darām no visas sirds, jo novēlam mūsu literaturai piedzīvot jaunu, vēl krāšņāku uzplaukumu, jaunus panākumus.

Biedri literati, rakstiet arī par mums, strādniekiem, radiet spilgtus, augstu idejiskus, saistošus, patiesīgus darbus! Novēlam jums no visas sirds lielus panākumus!

Edmunds Dambergs,
rūpnīcas «VEF» ātrvirpotājs

Pirmajā vietā — cilvēks

Vissavienības padomju rakstnieku 2. kongress ir ārkārtīgi svarīgs notikums ne tikai literaturai, bet visai padomju kulturai. Sevišķi daudz no kongresa gaida teatra mākslas darbinieki, jo nav mākslas nozares, kas būtu tik nesaraujami saistīta ar literaturu, tik atkarīga no literaturas kā skatuves māksla.

Padomju literatura atskatās uz pasaules nozīmības panākumiem bagātu darba posmu. Divdesmit gados, kas aizritējuši kopš pirmā kongresa, tā uzkāpusi augstā kalnā, kas saredzams visai cilvēcei.

Un tomēr nākas visā pilnībā piekrist pēdējā laikā ļoti bieži dzirdētajai atziņai, ka mūsu literatura (dramaturģija it sevišķi) nespēj apmierināt padomju tautas prasības, atpaliek no sasniegumiem citās dzīves nozarēs. Sasniegts ir daudz, bet prasības ir lielākas par sasniegumiem.

Padomju mākslai ir milzīgas priekšrocības. Tās meklējumu centrālais objekts — padomju cilvēks — ir lielāks, skaistāks, interesantāks par jebkuras citas mākslas varoni. Taču šajā priekšrocībā slēpjas arī grūtības, kuras mēs ne vienmēr spējam parvaret. Mūsu varonis ir jauns, agrāk nebijis. Šā jaunā varoņa mākslinieciskai atveidošanai nepieciešami jauni izteiksmes līdzekļi. Tos atrast nav nemaz tik viegli. Bet jāatrod.

Lai teatris varētu visā diženajā augumā parādīt padomju cilvēku, atklāt viņam vienīgajam piemītošās, padomju dzīves īstenībā radušās īpašības, nepieciešamas labās lugas, kas parāda nevis mūsu dzīves virspusi, bet iesniedzas tās dziļēs.

Lugā jāraksta par cilvēku, uz skatuves jātēlo cilvēks. Tā ir patiesība, ko mēs — tiklab dramaturgi, kā arī aktieri un režisori — allaž apliecinām bez jebkādas šaubīšanās. Bet bieži vien šie apliecinājumi ir tukši vārdi, kurus aizmirstam, kad pa īstam jāķeras pie darba. Negribu noliegt, ka padomju literatūrā ir ievērojams skaits lugu, kurās atklājas cilvēks. Un tomēr — daudz vairāk mūsu dramaturgi raksta par amatiem, nevis par cilvēkiem. Lugās figurē traktoristi, profesori, virpotāji, studenti, kolchozu brigadieri, bet aiz šīm profesijām nejūtam cilvēkus.

Māksla nav ražošanas pieredzes apmaiņas tribīne. Māksla ir zinātne par cilvēku, par viņa iekšējo pasauli. Teatra izrādei nebūs nekādas vērtības, ja tā parādīs tikai to, kā priekšzīmīgs fabrikas direktors organizē darbus un kā priekšzīmīgs kombainieris uzstāda rekordus ražas novākšanā. Lai kā cenzdamās, šai virzienā skatuve nekā nopietna nepanāks. Teatrim nav svarīgi, vai tā varonis ir direktors vai traktorists. Teatrim un skatītājam ir svarīgi, lai uz skatuves būtu padomju cilvēki un lai izrāde atklātu šo cilvēku savstarpējās attieksmes, viņu attieksmes pret darbu, to jauno, ko šais attieksmēs ienesusi padomju dzīve. Protams, ne luga, ne izrāde nevar rādīt «cilvēku vispār». Katram cilvēkam ir sava profesija, savs darba lauks, savas specifiskās intereses. Arī tam jāatspoguļojas mākslā. Bet tas tomēr ir tikai fons, kas nepieciešams, lai cilvēka iekšējā pasaule atklātos patiesi realistiski.

Es šeit negribu kavēties pie visiem zināmas patiesības, ka vienīgi cilvēka (nevis kaut kāda amata pildītāja) tēls ir tās, ar ko padomju māksla spēj pildīt tautas komunistiskās audzināšanas diženos uzdevumus. Gribu uzsvērt jautājuma otru pusi — un, proti, ka vienīgi darbā ar pilnvērtīgu padomju cilvēka tēlu var izaugt mūsu aktieris, režisors, visa mūsu padomju skatuves māksla.

Pēdejie gadi latviešu padomju dramaturģijā nav bijuši veiksmīgi. Pat kvantitatīvi raža bijusi nepietiekama. Bet vēl sliktāk ir ar kvalitāti. Mūsu dramaturgi nav radījuši īsti pilnvērtīgu, pilnasīnīgu padomju cilvēka tēlu. Un tās nevar neatsaukties uz teatru darbu.

Nav nozīmes ielaisties vecajā neauglīgajā strīdā par to, kas — teatri, kuri it kā nesastrādājot ar dramaturgiem, vai Rakstnieku savienība, kura it kā neorganizējot, nevirzot dramaturgu darbu, — vainojami šai dramaturģijas atpalicībā. Vainas novelšana uz citiem nekā nedod ne rakstniekiem, ne teatriem. Turklāt jārēķinās ar faktu, ka dramaturģija atpaliek no prozas un lirikas ne tikai mūsu republikā, bet visā Padomju zemē. Tieši tādēļ teatra mākslas darbinieki cer, ka Vissavienības padomju rakstnieku 2. kongress dramaturģijas jautājumiem veltīs pietiekami daudz vērības. Analizējot un novērtējot mūsu dramaturgu radošo darbu, kongress atklās un palīdzēs likvidēt dramaturģijas atpalicības cēloņus, nospraudīs skaidri pārskatāmu ceļu, pa kuru arvien biežāk uz teatra skatuvi nāks jaunais varonis — padomju cilvēks.

A. Amtmanis-Briedītis,
PSRS Tautas mākslinieks,
Staļina premijas laureats

> **Padomju literaturas, šīs pasaulē visprogresīvākās literaturas, spēks ir tas, ka tai nav un nevar būt citu interešu kā vienīgi tautas intereses, vienīgi valsts intereses. Padomju literaturas uzdevums ir palīdzēt valstij pareizi audzināt jaunatni, atsaukties tās prasībām, izaudzināt jauno paaudzi mundru, tādu, kas tic savai lietai, nebīstas šķēršļu, ir gatava pārvarēt kuru katru kavēkli.**
>
> (No VK(b)P CK lēmuma par žurnaliem «Zvezda» un «Ļeņingrad»)
>
> **Mūsu padomju literaturai un mākslai drosmīgi jāparāda dzīves pretrunas un konflikti, jāprot izmantot kritikas ieroci kā vienu no iedarbīgākajiem audzināšanas līdzekļiem. Realistiskās mākslas spēks un nozīme ir tā, ka tā var un tai vajag saskatīt un parādīt vienkāršā cilvēka cildenās garīgās īpašības un tipiskākās pozitīvās rakstura iezīmes, radīt spilgtu, mākslinieciski šā cilvēka tēlu, kas ļaudīm būtu atdarināšanas cienīgs paraugs.**
>
> G. MAĻENKOVS
>
> **Rakstnieku savienība tiek radīta nevis tādēļ, lai fiziski apvienotu vārda mākslinieku, bet lai profesionālā apvienošana tiem dotu iespēju saprast savu kolektīvo spēku, iespējami skaidri nospraust tā jaunrades virzienu dažādību, tā mērķu nostādnes un harmoniski savienotu visus mērķus tai vienotībā, kas vada visu zemes darba jaunrades enerģiju.**
>
> **Runa ir, protams, ne par to, lai ierobežotu individualo jaunradi, bet lai dotu tai visplašākās iespējas tālākai spēcīgai attīstībai.**
>
> M. GORKIJS

Nevienkāršot — neizskaistināt

Tiesa, par laukiem raksta samērā daudz. Taču krietna daļa par šo temu radīto darbu neatstāj paliekošu iespaidu. Bieži notiek tā, ka grāmatā ir gan labs sižets, dzīvs darbības risinājums, viegli uztverama valoda, ir varoņi, kurus lasītājs pat iemīļo, negativi personaži, kurus nīst, bet . . . tas viss dzīvo apziņā neilgi. Pēc tam, kad aizvērta grāmata, drīz vien no atmiņas izgaist aprakstītie cilvēki. Tajā pašā laikā cits, varbūt pat mākslinieciski neveiklāk uzrakstīts darbs par lauku dzīvi paliek atmiņā, tā saturu un varoņus ilgi piemin katrs lauksaimniecības darbinieks, kam nācies to lasīt.

Atceros daudz dzīvu un interesantu pārrunu, kādas man bijušas ar kolegiem — kolchozu priekšsēdētājiem, piemēram, par Valentina Ovečkina stāstiem un tēlojumiem. Cik daudz atzinīgu vērtējumu izpelnījušies šie darbi! Kādēļ tieši Ovečkina daiļrade ir tuva kolchozu darbiniekiem? Atbilde te pavisam vienkāršā — tādēļ, ka viņa personaži ir «nemiera gari» — novatori, jaunu paņēmienu un ceļu meklētāji, rutinas ienaidnieki. Ovečkins kā literats negaida, kamēr dzīves nepieciešamībā nobriedušai prasībai ar lēmumu vai likumu tiks piešķirtas «pilsoņa tiesības». Vienai vai otrai vispār pieņemtai un it kā negrozāmai ierašai lauksaimnieciskās celtniecības praksē Ovečkina stāstu varoņi pieiet kritiski, no negaidīti jaunas, bet bieži vien daudz pareizākas pozicijas. Tā literats palīdz praktiskā darba darītājiem laukos cīnīties pret sastingumu un dogmatismu — padomju cilvēka niknāko ienaidnieku. Protams, ar to nav gribēts sacīt, ka jebkuram labam literaram darbam par kolchoziem jācenšas par katru cenu ienest kaut ko vēl nebijušu lauku saimnieciskajā celtniecībā, nav gribēts arī teikt, ka Ovečkina darbi būtu gandrīz vai recepte visiem, kas grib labi rakstīt par laukiem. Šiem darbiem literarās formas un valodas ziņā ir arī savi trūkumi. Tomēr padomju daiļliteraturā, kas veltīta lauku dzīvei, tie neapšaubāmi ieņems paliekošu vietu tieši ar savu dzīves virzītāju spēku. Lai tā rakstītu, nepieciešami rakstniekam pašam kopā ar lauku un rajonu ļaudīm «pudu sāls apēst».

Tomēr mūsu literatu vairums to acīm redzot dara ne labprāt, ne visai priecājas par vajadzību doties uz kolchozu vai MTS, tieši pie pašiem darba darītājiem. Un, ja arī brauc, tad ne jau uz viduvēju, vai — dies' pasarg' — atpaliekošu kolchozu. Radošā komandējuma mērķis visbiežāk ir kolchozs, kura slava pārskanējusi vismaz republikai, ja ne visai Savienībai. Tur literats atliku likām sasmejas jūsmas ilgākam laikam. Un pēc tam lasītājs brīnās — kādēļ gan mūsu literatūrā par laukiem tik daudz «dziedošo traktoru» un «dancojošo kolchozniecku», kādēļ tajos nejūt darba sūrumu un, pats galvenais, tās augšanas grūtības, kas izpaužas uz ikkatra soļa ikvienā vidējā un, gribētos apgalvot, arī vislabākajā kolchozā. Šīs grūtības, smagā, ikdienas varonības pilnā partijas, padomju un lauku aktīva cīņa par jaunās komunistiskās sabiedrības uzcelšanu laukos daudzu rakstnieku darbos bieži tiek noslēpināta vai vismaz nežēlīgi atšķaidīta, dažkārt pat saikanas jūsmas palos. Gribētos, lai kongress izvirzītu tiešu un nopietnu prasību rakstniekiem — atteikties no grūtību apēnāšanas literaturā, ar abām rokām palīdzēt praktiskā darba darītājiem viņu ikdienas cīņā.

Cieši ar šo jautājumu — par realistisku un neizpušķotu lauksaimniecības socialistiskās pārveidošanas attēlojumu — saistīts jautājums par zemnieka pāraugšanu, par to sarežģīto psicholoģisko attīstību, kāda viņam jānostaigā no sīkīpašnieka līdz socialistiskās sabiedrības pilsonim šī vārda pilnā nozīmē. Jo bieži mūsu rakstnieki ļauj cilvēkam līdz pašai saknei un bez atgriešanās «pāraugt» vienā naktī vai dienā, vienā dvēseles uzbudinājuma, pacilātības vai apkaunojuma brīdī. Patiesībā šis process risinās gadiem, to iespaido ne tik daudz acumirkļa izjūtas kā vesela virkne gan ideoloģiskas, gan tīri materiālas dabas apstākļu. Sai ziņā gribētos, lai kongress liktu pie sirds visiem literatiem — nevienkāršot šo pāraugšanas procesu, nenovest to līdz gadījuma iespaidiem, bet parādīt tā likumsakarību.

Jāatceras, ka cilvēka skaistums jau nav tikai viņa pilnībā — vēl vairāk tas izpaužas smagā cīņā ar veco pašam sevī. Padomju dzīves skaistums ir ne tikai tās sasniegumos, bet visvairāk tieši tās nemitīgajā attīstībā — pretstatu cīņā.

Edvīns Snipkis,
Priekules rajona kolchoza «Uzvara» priekšsēdētājs

V. Uspenska gleznas «MAKSIMS GORKIJS UZ VOLGAS» reprodukcija

Rakstiet vairāk par strādnieku šķiru

Padomju lasītājs mīl un ciena labu, vērtīgu lasāmvielu. Krietna grāmata tagad kļuvusi labākais draugs, audzinātāja, padomdevēja gandrīz ikvienam mūsu strādniekam. Pietiek iegriezties, piemēram, Rīgas vagonu rūpnīcā, lai redzētu, kā strādnieki pusdienas pārtraukuma laikā vai arī pēc darba beigām gaida savu kārtu, lai bibliotekārei Rasmai Žukovskai pieprasītu lasīšanai izraudzīto grāmatu.

Kādas grāmatas lasa visvairāk mūsu strādnieks? Jāsaka, ka tie ir padomju rakstnieku, krievu un cittautu klasiķu darbi. Starp pieprasītajām grāmatām visbiežāk dzirdam iecienītāko Padomju Latvijas rakstnieku Andreja Upīša, Vija Lāča un citu darbus.

Strādnieks ar dziļu interesi lasa grāmatas par kolchozniekiem, jūrniekiem — viņš ir pateicīgs rakstniekam, kas ar saviem darbiem palīdz pareizi izprast pagātni, apgaismo strādnieka, darba zemnieka un inteliģenta dzīvi un cīņu par labāku nākotni tajās zemēs, kur šodien vēl valda kapitalisms. Strādnieks grāmatās meklē piemērus, kas viņam izskaidrotu dzīvi, mācītu, kā jādzīvo.

Lielu popularitāti mūsu strādnieku vidū iemantojušas tādas grāmatas kā Kočetova «Žurbini», Gorbatova «Donbass» un daudzas citas, kurās strādnieks redz sev līdzīgus cilvēkus, savus darba biedrus, redz piemērus, kuriem gribas sekot, redz varoņus, kuriem vēlas līdzināties. Tieši šajā sakarībā mums bieži nācies dzirdēt no strādniekiem — lasītājiem jautājumu: «Kāpēc gan vēl līdz šim nav uzrakstītas labas grāmatas par Padomju Latvijas strādnieku šķiru?»

Tā ir taisnīga prasība mūsu rakstniekiem. Ir taču zināms, ka Padomju Latvijas strādnieku šķira nostaigājusi varonīga darba pilnu laika posmu. Cik daudz pašuzupurēšanās, varonības, īsta darba patosa parādīja simtiem un tūkstošiem vienkāršo latviešu strādnieku, atjaunojot fašistu nopostītās rūpnīcas un fabrikas, apgūstot jaunus, nekad agrāk Latvijā neražotus izstrādājumu veidus, gadu no gada arvien kāpinot darba ražīgumu, uzlabojot produkcijas kvalitāti, tas ir — enerģiski cīnoties par partijas un valdības lēmumu sekmīgu izpildi, par piecgadu plāna pabeigšanu pirms termiņa!

Padomju Latvijas rūpniecība nav salīdzināma ar buržuazijas Latvijas nīkuļojošo rūpniecību. Ja piemēra dēļ ņemam Rīgas vagonu rūpnīcu, tad atklājam, ūk, kādu starpību: atjaunotā rūpnīca tagad ik pa diviem mēnešiem izlaiž tikpat daudz elektrificēto vagonu cik buržuazijskās Latvijas visos 22 pastāvēšanas gados. Ik mēnesi tagad rūpnīcā izkausē tik daudz tērauda, cik buržuazijskās Latvijas laikā izkausēja 18 mēnešos. Ja mēs pie augsminētajiem produkcijas veidiem vēl pieskaitām tramvaju vagonus, kurus vagonu būvētāji savukārt izlaiž prāvā skaitā, tad vēl plaša patēriņa preces, detaļas lauksaimniecības mašīnām un citu produkciju, ko šeit tagad ražo, tikai tad pilnā mērā varēsim aptvert lielās pārvērtības, kādas šeit notikušas ražošanas jaudas palielināšanā. Tas viss kļuvis iespējams, pateicoties jaunajai technikai, kas saņemta no brālīgajām padomju republikām, pateicoties jaunajām darba metodēm, jaunajai, modernajai technoloģijai, kas tagad ieviesta pie mums ražošanas darbā. Bet galvenais izšķirošais spēks, kas spējis to visu paveikt un nākotnē spēs veikt vēl vairāk, ir jaunais padomju cilvēks. Tas ir strādnieks b. Miķelsons, kas vairāk nekā 30 gadu nostrādājis rūpnīcā, agrāk stāvējis nomaļus no «politikas», bet tagad, pārliecinājies par komunistu ideālu taisnīgumu, saistījis savu dzīvi ar Komunistisko partiju. Tas ir bijušais arodskolnieks Zaķis, kas rūpnīcā izaudzis par meistaru — komunistu, aktīvu sabiedrisku darbinieku. Tāpat bijušais arodskolnieks Zeps, kas līdztekus darbam rūpnīcā pabeidzis technikumu un turpina studijas neklātienē.

Ir simtiem darba pirmrindnieku, novatoru, racionalizatoru, izgudrotāju — darba cilvēku, kas dzīvo notikumiem piesātinātu dzīvi. Protams, ne jau nu gluži viss rūpnīcā noris gludi, vienmērīgi, bez konfliktiem, starpgadījumiem. Ne vienmēr iecerētais tiek sasniegts bez grūtībām un ne jau ikkatrs strādā nekļūdīdamies. Cīņa starp jauno un veco, starp progresīvo un atpalikušo šeit ir dzīves ikdiena. Jo tikai jaunajam uzvarot veco, atpalikušo, ir iespējams virzīties uz priekšu.

Desmitiem romanu, stāstu, lugu, tāpat satiriskā žanra tēmu par rūpnīcas dzīvi gaida savu atrisinājumu rakstnieku darbos. Un tomēr — lielākā daļa mūsu rakstnieku vairās rūpnīcas tēmām pieskarties. Kāpēc? Ar ko tas izskaidrojams?

Pēc mūsu domām, tas izskaidrojams ar to, ka liela daļa republikas rakstnieku nepazīst rūpnīcu dzīvi, bet, to nepazīstot, protams, ir grūti, pat neiespējami par to rakstīt. Jūrnieku dzīve — daudzu mūsu rakstnieku iemīļots tēmats. Pabijuši zināmu laiciņu uz kāda kuģa, viņi pēc tam labāk vai sliktāk prata apdziedāt viļņojošo, putojošo jūru, lidojošās kaijas, saules atzaigu jūras ūdeņos. Bet vai kāds no viņiem pratis tik dziļi un patiesi parādīt jūrnieku dzīvi, viņu varonību, kā to spējis savos darbos Vilis Lācis?

— Tautas rakstnieks Vilis Lācis, — kādā sarunā teica rūpnīcas metināšanas laboratorijas vadītājs b. Bunts, kas pats savā laikā bijis jūrnieks, — tik pilnasīnīgi varēja attēlot mūsu jūrniekus tāpēc, ka viņš visā pilnībā šo dzīvi un šos cilvēkus pazīst. Un tikai tēli, kas atbilst dzīves īstenībai, kļūst tuvi, mīli un saprotami lasītājiem. Mums liekas, ka V. Bērce uzdrošinājies rakstīt par rūpnīcas dzīvi tāpēc, ka pats savā laikā strādājis par virpotāju.

Nekādā ziņā ar to nav sacīts, ka rakstniekam, kas nodomājis rakstīt par rūpnīcas dzīves tēmām, zināmu laiku būtu jānostrādā attiecīgajā rūpnīcā. Bet būt ciešākos sakaros ar rūpnīcas darba cilvēkiem, biežāk ar viņiem satikties vaigu vaigā, uzklausīt viņu prasības un novēlējumus rakstniekiem, strādnieku vidū smelties jaunās atziņas, ierosinājumus — tas mūsu vārda mākslīniekiem, it sevišķi prozaiķiem, tiešām nenāktu par sliktu. Par nožēlošanu, cik tas novērots Rīgas vagonu rūpnīcā (un šķiet, ka apmēram tāds pats stāvoklis ir arī citās mūsu republikas rūpnīcās un fabrikās), mūsu rakstnieki ne visai bieži mēdz iegriezties cechos un nodaļās, kur diendienā norit spriegs, sarežģīts un visnotaļ radošs darbs. Desmit gadu laikā, kopš es strādāju Rīgas vagonu rūpnīcā, esmu šeit redzējis strādājam pie saviem jaunajiem mākslas darbiem gan gleznotājus, gan tēlniekus. Koncertus strādniekiem ne vienreiz vien sniegušī republikas labākie mākslinieki. Tikai mūsu rakstnieki — «cilvēku dvēseļu inženieri» nezin kādēļ ir visretākie mūsu ciemiņi. Ja atmiņa nevīļ, pie lietuves cecha strādniekiem kādā pusdienas pārtraukuma laikā bija ieradies rakstnieks Arvīds Grigulis, pēc pāris gadu liela starplaika kādā sanāksmē piedalījās Fricis Rokpelnis, bija ieradušies rakstnieki A. Imermanis un G. Cīrulis. Minēto rakstnieku apmeklējumiem Rīgas vagonu rūpnīcā bija epizodisks raksturs — katrs no viņiem attiecīgajā gadījumā pildīja lielāku vai mazāku sabiedrisku pienākumu, kas laika ziņā, protams, bija diezgan ierobežots. Acīm redzot minētajiem rakstniekiem šajos apmeklējumos nebija nedz nopietnākas vēlēšanās, nedz arī laika tuvāk iepazīt Padomju Latvijas strādnieka jauno seju.

Pašreiz, kad visa padomju tauta gatavojas padomju rakstnieku kongresam, rūpnīcas jaužu novēlējums rakstniekiem — rakstīt vairāk par mūsu strādnieku šķiru, līdzināties tai un, nebaidoties no grūtībām, pārvarot tās, parādīt mūsu literaturā jaunā Padomju Latvijas strādnieka, komunisma celāja, spilgto tēlu.

J. Mālers,
rūpnīcas laikraksta «Vagonu Būvētājs» redaktors

Rakstnieki, parādiet padomju cilvēka labākās jūtas un īpašības!

Dažas domas par literaturu un muziku

No visiem mākslas veidiem literatura vispilnīgāk un visdziļāk atspoguļo dzīvi, aptver tās daudzveidību, atsedz dzīves attīstības procesu. Koncentrēti atspoguļojama dzīves parādības, literatura spēcīgi ietekmē arī citas mākslas, tai skaitā muziku. Grūti pat iedomāties realistiskās muzikas mākslas attīstību atrautībā no literaturas, no tās idejiski izziņošā atbalsta un ierosmes. Ar literaturu, ar vārda mākslu ciešī saistās visas tautas dziesmas, revolucionarās ciņas dziesmas, padomju masu dziesmas, romances, operas, oratorijas, kantātes. Bet arī ārpus šīm konkretajām saitēm literatura plaši ietekmē muziku. Nevar, piemēram, noliegt, ka krievu klasiskās muzikas brīnišķīgo attīstību tautiskuma, progresīvā demokratisma un realisma gultnē lielā mērā noteica Puškina ienestās cēlās tradicijas literaturā. Tāpat milzu ietekmi uz vācu klasisko un romantisko muziku atstāja Gēte un Heine. Latviešu muzikas labākie sasniegumi organiski saistās ar Raiņa kvēlās revolucionarās poezijas bagātību. Tādu piemēru var minēt bezgala daudz.

Svarīgi, ka šīs tradicijas uzglabājas arī padomju muzikā. Nerunājot par ciešajām saitēm, kas vieno padomju muzikas kulturu ar klasisko mantojumu, kur ietilpst arī literatura kā viena no tā svarīgākām sastāvdaļām, var atzīmēt auglīgo radošo sadarbību starp muziku un poeziju padomju dziesmas laukā. Nenoliedzami, ka labākajās padomju masu dziesmās izpaužas organiska vienība starp dziļi idejisko, saturīgo tekstu un muziku, kas it kā spārno tekstā ietverto domu, nes to uz cilvēku sirdīm. Padomju literaturā izveidojies pat īpašs dziesmu lirikas žanrs, kas, par nožēlošanu, samērā maz vēl attīstās pie mums. Padomju Latvijā. Arī operas, oratorijas un kantātes laukā padomju muziķi var atzīmēt auglīgu radošu sadarbību ar rakstniekiem. Tā uz izciliem padomju literaturas paraugiem balstās labākās padomju operas, piemēram, I. Meitusa «Jaunā gvarde» (A. Fadejeva romans), D. Kabaļevska «Tarasa dzimta» (B. Gorbatova romans «Neuzvarētie»), izcilie padomju rakstnieki A. Korneičuks un V. Vasiļevska devuši libretu ukraiņu komponista K. Danķevača vēsturiskajai operai «Bogdans Chmeļnickis», A. Tolstojs piedalījies J. Saporina operas «Dekabristi» libreta veidošanā utt.

Var atzīmēt arī Padomju Latvijā radītos darbus. Ne mazums labu, skanīgu solo dziesmu un koru ar Fr. Rokpeļņa, J. Vanaga, V. Luksa, P. Sila, M. Ķempes, A. Baloža un citu dzejnieku tekstiem sacerējuši J. Ozoliņš, M. Zariņš, A. Žilinskis, Ā. Skulte, P. Licīte, P. Smiļga, J. Ķepītis, M. Goldins un citi komponisti. A. Krūklis devis tekstu divām M. Zariņa oratorijām, E. Zālīte kopā ar A. Žilinski strādājusi pie muzikālās komedijas «Zilo ezeru zemē». M. Zariņš patlaban kopā ar Fr. Rokpelni strādā pie operas pēc V. Lāča romana «Uz jauno krastu». Libretu baletam sacerējis Z. Griva. Lai gan šos piemērus var vēl vairot, tomēr nevaram neatzīt, ka līdzšinēja latviešu padomju rakstnieku un mūziķu sadarbība ir nepietiekama. Var pat runāt par noteiktu atpaliciību padomju operas attīstībā un par sastingumu dziesmas novadā, turklāt ne tikvien pie mums, bet arī citās brāļīgajās republikās. Pavisam neapmierinošs stāvoklis ir ar padomju romanci, kur tikpat kā nemaz vēl nav darbu, kas pēc sava dziļuma un popularitātes spētu tuvoties klasisko meistaru — Čaikovska, Glinkas, Musorgska, E. Dārziņa, A. Kalniņa — lieliskajiem paraugiem. Šos robus var likvidēt tikai ciešā radošā sadarbībā starp muziķiem un rakstniekiem.

Kas kavē šo sadarbību, īpaši pie mums, Padomju Latvijā?

Vispirms tie ir parastie trūkumi, ar kuriem sirgst ne mazums mūsu rakstnieku darbu un kas apgrūtina vai pat padara neiespējamu to izmantošanu muzikas tēlu radīšanai. Nekādi neierosina komponista fantaziju bezkaislība padomju dzīves atveidošanā, sauss deklaratīvisms un didaktisms, sīkumains, faktografisks ražošanas procesu notēlojums, dzīves pretrunu notušēšana un īstenības nolakošana, tēlu bālasinība, individualo rakstura vilcienu trūkums daudzu mūsu literaturas varoņu tēlos. Lai stāsts, poema, drama, romans vai dzejolis sniegtu ierosmi muzikas sacerēšanai, nepieciešams, lai tani būtu liela emocionala kvēle, emocionalais «zemteksts», spraiga, koncentrēta darbība, saistošs sižets un pāri visam — dzīvi, individualizēti, mūsu īstenībai tipiski cilvēku tēli. Literaros darbos gribas redzēt dziļus iekšējus konfliktus, kuros izpaustos jaunā ciņa pret veco pozitīvā varoņa psichē. Te nemaz nevajag meklēt pēc negativu vaibstu iezīmēšanas pozitīvo varoņu tēlos, kā to mēģināja apgalvot daži literati diskusijā par pozitīvā varoņa tēlu padomju literaturā. Bet gaišs un cēls mērķis vienmēr sasniedzams ar asu, nežēlīgu ciņu, kuras iznākums literarā sacerējuma sākumā vēl nemaz nav skaidrs. Šo iznākumu nosaka varoņu raksturu attīstība, pretrunu pārvarēšana, cilvēka izaugsme. Bet cik daudzos stāstos jau no pirmajām lappusēm briest pārliecība, ka simpatiskie jaunieši, kuru priekšā ir tikai mākslīgi šķēršļi, autora izdomāti pārpratumi, visu bez grūtībām pārvarēs, sarežģījumi rūpnīcā vai kolchozā vieglā ceļā tiks atrisināti un viss beigsies laimē un priekā! Tāda viela neder par pamatu pilnvērtīgā realistiskā operā, nedz muzikālā komedijā, nedz baletā. Mēs negribam prasīt, lai rakstnieku kongresā tiktu risināti specifiskie muzikalās dramaturģijas jautājumi vai padomju dziesmas attīstības problemas, taču varam noteikti gaidīt, ka kongresā gūtie atzinumi spēcīgi ietekmēs mūsu literaturas tālāko idejiski mākslinieciško briedumu, tās profesionalā līmeņa kāpinājumu, kas drīz atbalsosies arī muzikas mākslas laukā.

N. Grinfelds,
LPSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks

Jaunatnei — par draudzību

«Es gribu, lai, manu grāmatu lasot, lasītāju pārņemtu visskaistākās no jūtām — uzticība mūsu lielajai partijai», — tā savā laikā rakstīja jaunatnes iemīļotais rakstnieks Nikolajs Ostrovskis.

Liekas, es nekļūdīšos, ja teikšu, ka šāda vēlēšanās ir arī ikvienam šodienas padomju rakstniekam. Padomju literaturā atrodam ne mazumu tādu grāmatu un varoņu, kas aizrauj lasītāju līdz sirds dziļumiem, palīdz tam dzīvē atrast īsto vietu, cīnīties ar grūtībām, māca dzīvot un strādāt tā, lai vēlāk nebūtu jānožēlo bezmērķīgi noietais ceļš. Visā plašajā Dzimtenē neatradīsim tādus cilvēkus, kas, izlasījuši N. Ostrovska «Kā rūdījās tērauds», A. Fadejeva «Jauno gvardi», B. Polevoja grāmatu «Stāsts par īstu cilvēku» vai L. Kosmodemjanskas «Stāstu par Zoju un Suru» — paliktu vienaldzīgi pret to varoņiem.

Savu devumu padomju literaturā ir snieguši arī latviešu rakstnieki. Jaunatnei tuvi un iecienīti ir A. Upīša, V. Lāča, A. Sakses un citu rakstnieku darbi.

Tajos mēs sastopam gan varonīgos pagrīdes cīnītājus buržuaziskās Latvijas laikā, gan kvēlus un pašaizliedzīgus savas Dzimtenes patriotus ciņu frontē Lielā Tēvijas kara gados, gan arī jaunās dzīves celājus (kaut gan pēdējos gaužām maz) pēckara celtniecības periodā.

Taču šodien, kad rakstnieki un lasītāji ar nepacietību gaida Vissavienības padomju rakstnieku II kongresu un tā rezultātus, man gribas runāt par to, ko gaida jaunatne no republikas rakstniekiem viņu turpmākajā darbā.

Mēs — jaunie literaturas cienītāji, kam padomju zemē ir jau plaši atvērti vārti uz lielo laikmetu — komunismu, kas mīļam cēlus un skaistus sapņus un kas ar savu drosmi un vīrišķību meklējam arvien jaunus un jaunus radošus ceļus jaunās dzīves celtniecībā, nevaram neuzstādīt savas prasības arī padomju rakstniekiem, nevaram neuzstādīt savas prasības literaturai, kas kalpo tautai. Kāpēc gan latviešu literaturā vēl tik maz sastopam pozitīvos varoņus tieši no jaunatnes vidus? Mums taču ir tik daudz ievērojamu pēckara celtnieku, mūsu skaistās rītdienas veidotāju. It sevišķi tas sakāms par socialistiskās lauksaimniecības kolchozu jaunatni. Šodien mums vairs nepietiek tikai ar Mirdzas tēlu romanā «Pret kalnu». Mūsu kolchozu tirumi šodien ir kļuvuši daudz plašāki, un tajos ir dzimuši desmiti, pat simti jaunu, pašaizliedzīgu darba darītāju, kas ir citādāki nekā Mirdza. Tāpēc arī no rakstnieces Annas Sakses mēs ar nepacietību gaidām šodienas Mirdzu Ozolu, gaidām šī tēla tālāko izaugšanu.

Gribas jautāt: vai tad literaturas cienīgi varoņi var rasties un rodas tikai ciņās kaujas laukā? Domāju, ka nebūt ne. Kāda gan starpība varonības ziņā ir starp komjaunieti Zentu Ozolu kara gados un kombainieri Mildu Taucēnu vai Elviru Ruņģi šodien, kas nesen kopā ar pārējiem patriotiem devās iekarot neskartās stepes? Atšķirība ir tikai starp ciņu laukiem. Bet kā vienā, tā otrā gadījumā centrā ir jaunās, Dzimtenes mīlestības apgarotās komjaunietes, kurām dzīvē ir viena vienīgā devize: «Tikai uz priekšu, tikai uz uguns līniju, tikai caur grūtībām pie uzvaras — un nekur citur!»

Gribas atgādināt mūsu rakstniekiem, ka šodienas jauniešu dzīve un interešu loks nav tāds, kāds bija vakar, un rīt tas jau vairs nebūs tāds, kāds ir šodien. Tāpēc arī no sirds lūdzam cienījamos rakstniekus un dzejniekus vairāk veltīt savus darbus tieši jaunatnei, vairāk iepazīt iecerēto varoņu parasto ikdienu.

Nesaprotami, kāpēc mūsu rakstnieki vēl tik maz un samērā nedroši savu darbu centrā izvirza jaunatnes draudzības un biedriskuma temu, kas ir tik daudzveidīga un interesanta, pilna dzīves romantikas. (Šo pārmetumu negribu attiecināt uz V. Lāča darbiem.) Tiesa, šai temai mazliet pievērsuši uzmanību dzejnieki, taču tās daudzveidība vēl nebūt nav izsmelta. Un taisni rakstniekiem — cilvēku dvēseļu inženieriem jābūt tiem, kas draudzības temu jaunatnei atrisinātu pareizā plāksnē, kas ar saviem darbiem audzinātu jaunatnē komunistiskās morales īpašības. Es domāju, ka rakstniekam, lai padarītu sava darba varoni pievilcīgu, tas visos sīkumos jāiepazīst dzīves īstenībā, bet, lai to izdarītu, tad ar dažu dienu «radoša darba» komandējumiem vien nepietiek. Šai ziņā it sevišķi pelna pārmetumus jaunie, topošie autori, kuriem vēl maza dzīves pieredze, lai no personīgās dzīves materialiem veidotu varoņa tēlu. Kāpēc gan mūsu literati nevarētu jo biežāk iegriezties kolchozu fermās vai atrasties blakus traktoristam — pirmrindniekam uz varenā tērauda kumeļa?

Cik man zināms, tad atsevišķi literati šovasar ilgāku laiku pavadījuši pie jauno zemju apguvējiem, bet neviens no šiem biedriem līdz šim nav uzrakstījis nevienu plašāku stāstu par jauno patriotu varonīgo dzīvi. Bet mēs tik ļoti gaidām katru rindiņu, kas parādās presē par dzīvi jaunapgūstamo zemju rajonos.

Jau pirmajā rakstnieku kongresā Leonids Sobolevs izteica rakstniekiem piezīmi par to, ka partija un valdība Padomju zemē rakstniekam ir devusi itin visu, lai tas varētu radoši strādāt, bet atņēma tikai vienu — tiesības radīt vājus darbus. Šī piezīme savu spēku saglabājusi arī šodien, tā vēlreiz atgādina, ka mūsu rakstnieki nedrīkst laist klajā nepilnvērtīgus darbus, tādus, ko lasītājs jau pēc pirmajām lappusēm noliek atpakaļ grāmatu plauktā.

V. Kozlovska,
LĻKJS Cēsu rajona komitejas locekle

KO TAUTA GAIDA NO SAVIEM RAKSTNIEKIEM

Latviešu padomju literaturas uzplaukums sākās līdz ar padomju varas nodibināšanos. Šajos 15 gados latviešu literatura iekļāvusies padomju daudznaciju literaturas varenajā plūsmā, apguvusi tās labākās tradicijas un stingri nostājusies uz socialistiskā realisma ceļa. Lai minam tikai tādus darbus kā Andreja Upīša romanus «Zaļā zeme» un «Plaisa mākoņos», Vīļa Lāča «Vētra» un «Uz jauno krastu», Annas Sakses «Pret kalnu» u. c. Nav mazs arī daudzu jaunākās un vidējās rakstnieku paaudzes sniegums. A. Brodele uzrakstījusi stāstu «Marta», Z. Grīva romanu «Dzīvības ceļš», J. Grants — «Aiz mums Maskava», I. Lēmanis — «Dienas ausmā», L. Purs — «Enas gaist» u. c.

Taču, neskatoties uz panākumiem, mūsu latviešu padomju literatura vēl arvien atpaliek no tautas pieaugošajām prasībām. Ne bez pamata lasītāji pārmet, ka rakstnieki vāji saistīti ar dzīvi. Nevar teikt, ka rakstnieki nerakstītu par šodienu, bet viņu darbiem lasītājs bieži vien netic, jo tie nav rakstīti ar dziļu izjūtu, bet it kā izpildot pasūtījumu redakcijām.

Partija ne vienreiz vien norādījusi uz ideoloģiskā darba pastiprināšanu vispār un it īpaši politiski atpalikušāko iedzīvotāju slāņu vidū. Ne katrreiz tas panākams tikai ar lekcijām un referatiem. Svarīgs audzināšanas līdzeklis ir mākslinieciskā daiļrade — proza un dzeja, ko mēs, lektori, izmantojam savā darbā. Tauta prasa no saviem rakstniekiem, lai tie vēl vairāk ietekmētu sabiedrību, sniegtu ierosmes pilnus darbus, palīdzētu dzīvi virzīt straujākiem tempiem. Rakstnieku uzdevums ir parādīt, kā audzis jaunais padomju cilvēks, kas ceļ jauno komunistisko sabiedrību, parādīt, kā viņš cīnās pret veco, par jauno. Daiļrades darbos nedrīkst izpalikt filozofiskais secinājums, ka šajā cīņā uzvarēs jaunais, progresīvais.

Rakstniekam jāparāda ne tikai šodienas, bet arī rītdienas dzīve. Mūsu lasītājs grib zināt, kāda būs tuvākā nākotne. Mēs ceļam jaunu, komunistisku sabiedrību. Kāpēc gan nedot iespēju mūsu šodienas cilvēkam ieskatīties, kādi būs nākotnes dzīves reālie atveidi, kad darbs kļūs cilvēkam par pirmo dzīves nepieciešamību? Vai mūsu jaunatnei — un ne tikai jaunatnei — neinteresē padomju zinātnes un tehnikas attīstības perspektivas? Mūsu zinātne risina atomenerģijas un starpplanetu ceļojumu problemas. Tas nav tikai zinātnieku darbs vien. Kur paliek zinātniski fantastiskais žanrs, kas latviešu padomju literaturā pilnīgi aizmirsts? Maz vērības tam piegriež arī Vissavienības mērogā. Vai gan mūsu rakstnieku fantazijai jābūt piesaistītai tikai ikdienas dzīves problemām? Vajag mest arī skatienu nākotnē. Vai gan šajos romanos nevar parādīt tipiskus varoņus ciņā par jaunā uzvaru zinātnē, tehnikā? Vai gan šajos romanos rakstnieks nevarētu parādīt, ka mūsu zemē tehnika un zinātne kalpo, lai nodrošinātu cilvēka varu pār stihiskajiem dabas spēkiem?

Nākamgad mūsu tauta atzīmēs Padomju Latvijas 15. gadadienu. Līdz šim maz aprakstīta mūsu tautas strādnieku, zemnieku un inteliģences ciņa par padomju varu. Nav vēl pilnībā parādītas tās ciņas, ko savas nelegalās darbības apstākļos veica Komunistiskās partijas un komjaunatnes organizacijas. Ir nepieciešams, lai mūsu rakstnieki vēl dziļāk atsegtu buržuaziskās Latvijas atbaidošo seju. Vai esam redzējuši visā augumā mūsu literaturā Tēvijas kara laika varonīgā partizaņa tēlu?

Pēdējos gados varam atzīmēt zināmus sasniegumus bērnu literaturā — gan prozā, gan dzejā. Tomēr, pēc manām domām, skolotāji pilnīgi pamatoti pārmet mūsu rakstniekiem, ka tie vēl daudz parādā mūsu skolu jaunatnei. Maz labu stāstu par vidusskolu dzīvi, par kolektiva lomu audzināšanā. Bērniem, lasot daiļliteraturu, būtu jādod iespēja izprast savas klases kolektiva lielo nozīmi individa veidošanā. Bērnu literaturā nepieciešams izcelt un parādīt darba lomu rakstura veidošanā, jāparāda, ka dīkdienība, bērnu izlutināšana mājas dzīvē, baltrocība nav savienojama ar mūsu ikdienu. Seit bērniem atbilstoši viņu vecumam un viņiem saprotamā valodā jāparāda, ka darbs ir visu vērtību pamats, ka bez tā nevar eksistēt cilvēku sabiedrība. Te jārada tādi varoņi, kas būtu bērniem atdarināšanas cienīgi paraugi. Šis jautājums sevišķi svarīgs tagad, kad sākām ievest vispārējo vidējo izglītību.

Mūsu rakstnieki aizmirsuši studentu dzīvi. Bet arī te ir ko padomāt un par ko parunāt. Pašreiz mūsu republikā darbojas vairāk nekā 10 augstāko mācību iestāžu. Tikai Latvijas Valsts universitatē vien tās 11 fakultatēs mācās ap 5000 studentu. Ko rakstnieki daiļliteraturā snieguši par jauno padomju specialistu audzināšanu? Pagaidām nekā!

Rakstnieku pienākums uzrakstīt stāstus, lugas vai pat lielākus prozas darbus par tiem konfliktiem un traģedijām, kas norisinās starp daudziem skolēniem un viņu veco kapitalistisko paliekū gūstā esošiem vecākiem, kas spiež iet bērnus baznīcā pretēji viņu gribai. Te rakstnieks atradīs daudz tipisku piemēru. Klusēt par tiem nav nekādas vajadzības.

Vēl jāmin viena dibināta pretenzija dzejniekiem. Mums ir daudz skaistu dzeju grāmatu: J. Sudrabkalna «Brāļu saimē», J. Vanaga «Dziļais arums», arī A. Imermanis sarakstījis 2 dzeju grāmatas un veidojis veselu stāstu dzejā «Kur visi kuģi satiksies», par mieru un tautu draudzību dzejojuši M. Ķempe, V. Luksa. Lasītāji iecienījuši B. Saulīša, A. Vējāna, P. Sila un vairāku citu dzejnieku darbus. Taču tikai nedaudzus no šiem dzejoļiem mūsu komponisti varējuši ietērpt melodijā, lai tie kļūtu par tautai un jaunatnei mīļām dziesmām. Tēvijas kara dienās latviešu gvardus iedvesmoja Fr. Rokpeļņa dzeja, bet tagad Fr. Rokpeļņa «dzejas kokle» apklususi. Dibināti pārmet, ka mūsu komponistiem trūkst labu tekstu. Tur vainīgi ir mūsu dzejnieki. Tautai tiesības prasīt, lai šis robs tiktu aizlīdzināts.

Vissavienības padomju rakstnieku otrais kongress dos daiļliteraturai jaunas perspektivas atbilstoši tiem lielajiem uzdevumiem, ko tagad izvirzījusi Komunistiskā partija padomju tautai. Un mūsu, Padomju Latvijas, rakstnieki visā pilnībā izpratīs tos trūkumus, kas vēl ir viņu darbā, meklēs jaunus ceļus un līdzekļus, lai pilnveidotu savu daiļrades mākslinieciško meistarību, un radīs jaunus darbus, kas būtu mūsu lielā laikmeta cienīgi.

A. Bušenieks,
Liepājas pedagoģiskā instituta Marksisma-Ļeņinisma katedras vadītājs

Latviešu padomju dzeja pirms otrā Vissavienības padomju rakstnieku kongresa

ANDREJS BALODIS

Visi literaturas frontes darbinieki, visa daudznaciju padomju tauta ar lielu rosmi un pacilātību sagaida otro Vissavienības padomju rakstnieku kongresu. Nav šaubu, ka šis kongress, analizējot paveikto, atsedzot kļūdas un trūkumus, kā arī nospraužot turpmāko ceļu un uzdevumus — dos jaunu radošu pavērsienu visu mūsu brāļīgo tautu literaturā, mobilizējot to lielajiem uzdevumiem, ko no literaturas prasa partija, tauta diženais komunisma celtniecības laikmets, kurā mēs dzīvojam.

Latviešu padomju dzeja, kas ir sastāvdaļa lielajā padomju dzejas kopsaimē, arī sagaida kongresā savu sasniegumu vērtējumu, savu trukumu un nepilnību atklāsmi, lai ar jaunu divkāršotu sparu dotos tālāk.

Sevišķi izcils notikums latviešu padomju literaturā šis kongress būs arī tāpēc, ka tajā latviešu padomju rakstnieki piedalīsies pirmo reizi kā savas brīvas republikas literaturas pārstāvji.

Laiks, kurā izaugusi un nobriedusi latviešu padomju dzeja, nav garš — tie ir bargie Lielā Tēvijas kara gadi un pēckara celtniecības lielo jaunrades darbu posms. Tiesa, padomju vara Latvijā nodibinājās jau 1940. gadā, bet latviešu padomju dzeja tomēr īsteni radās un norudījās tikai Tēvijas kara ugunīs. Viss pirms tam aizsāktais bija tikai ieskaņas, pirmie nedrošie soļi pa socialistiskā realisma ceļu.

Latviešu padomju dzeja, protams, nav radusies klajā laukā — tā paņēmusi līdz mantojumā labāko un progresīvāko, kas latviešu literaturā līdz tam bija radīts. Šis mantojums ir tāds, ar ko latviešu padomju dzeja ne tikai var lepoties, bet kas tai uzliek lielus pienākumus, lai tā ietu vēl tālāk un paceltos vienmēr augstāk. Tur ir vispirms latviešu Tautas dzejnieka Raiņa nemirstīgie darbi, tur ir Arāja-Bērces, Leona Paegles un Linarda Laicēna sniegums. Tāpat izcila nozīme visas latviešu literaturas un arī dzejas attīstībā ir Andreja Upīša literarajai darbībai, kas arvien rakstnieka darbā ir prasījis augstu meistarību un dziļu idejiskumu.

Padomju varas nodibināšanās Latvijā un vēlāk bargais kara periods bija apstākļi, kas prasīja no katra latviešu rakstnieka noteiktu nostāju: kopā ar tautu vai arī kopā ar tautas nodevējiem pret to. Šajā laikā izveidojās latviešu padomju rakstnieku centralais kodols, kurā ietilpa revolucionarie un demokratiskie rakstnieki.

Gadu desmitus jau latviešu dzejā bija pazīstams Jānis Sudrabkalns, bet tikai Tēvijas kara gados viņš izauga par īstu padomju dzejnieku, kas tagad nostājies latviešu padomju dzejas pašā priekšgalā. Jāņa Sudrabkalna dzejoļi iedvesmoja latviešu strēlniekus ciņā, tie mācīja nīst ienaidnieku un cīnīties pret to ar visu sirds kaismi. Sudrabkalna dzeja māca mīlēt mūsu Padomju Dzimteni, būt uzticīgiem komunistu partijai un tautu draudzības cēlajai idejai. Par kara gados sarakstīto dzejoļu krājumu «Brāļu saimē» Sudrabkalns apbalvots ar Staļina premiju. Sudrabkalns ir komunists, kvēls Dzimtenes patriots un dedzīgs miera cīnītājs, kura dzejas un publicistika ir ieguvusi augstu atzinību tautā.

Līdzās Sudrabkalnam latviešu padomju dzejā ir ienākusi vēl vesela rinda izcilu talantu, kas izauguši gan Tēvijas kara laikā, gan vēlāk.

Valdis Lukss ir dziļi iejūtīgs dzejnieks. Tēvijas kara laikā sarakstītie Luksa dzejoļi un dziesmas, kas sakārtoti krājumā «Kara krūze», ir iemīļota grāmata latviešu tautā. Pēc kara Lukss saraksta poemu par komjauniešiem — «Rita sāk dzīvot». Daudz un ar labām sekmēm viņš pievēršas bērnu dzejai.

Jūlijs Vanags izpelnās izcilu ievērību ar savām kara baladēm. Pēc kara iznāk viņa dzejoļu krājums «Dziļais arums». Te latviešu padomju dzejā atrodams pats labākais, kas rakstīts par kolektivizaciju Padomju Latvijas laukos. Vanags aktivi darbojas arī citos žanros, rakstīdams lugas un stāstus.

Arvīds Grigulis augstu dzejas meistarību parāda Tēvijas kara laikā, sarakstīdams dzejoļu krājumu «Vētrā». Jānožēlo, ka pēc kara viņš dzeju tikpat kā atmetis, pievēršoties tikai dramaturģijai un prozai.

Par vienu no visizcilākajām latviešu padomju dzejniecēm pēckara gados izaugusi Mirdza Ķempe. Viņa savā dzejā uzrāda dziļu emocionalitati un vārda meistarību. Sevišķi plaši viņa pievērsusies miera ciņas un tautu draudzības tematikai. Ievērību guvušas dzejnieces grāmatas «Drauga vārdi» un «Mieram un dzīvībai».

Pēc kara par latviešu padomju dzejnieku izaudzis arī Anatols Imermanis. Viņš ar izcilām sekmēm pievērsies liroepikai, sarakstīdams poemu par padomju jūrniekiem — «Kur visi kuģi satiksies».

Bez šiem pieminētajiem dzejniekiem var nosaukt vēl veselu rindu apdāvinātu latviešu padomju dzejnieku, kā Frici Rokpelni, Jāni Grotu, Ceciliju Dineri, Valiju Brutāni, Meinhardu Rudzīti, Andri Vējānu u. c. Aug arī samērā plaša visjaunāko dzejnieku paaudze.

Latviešu padomju dzeja, kas augstu izvirzījās kara gados, izveidodamās latviešu literaturā par pirmo žanru, pēckara gados vairs nav spējusi noturēties šajās pozicijās. Tai garām aizgājusi proza.

Šajā sakarībā par latviešu padomju dzeju un arī vispār par padomju dzeju, kur zināmā mērā novērojama līdzīga parādība, izskan balsis it kā par apsīkumu, atpalikšanu.

Domāju, ka par apsīkumu šī vārda bargajā nozīmē latviešu padomju dzejā un vispār padomju dzejā runāt ir nepareizi. Pēckara vēl samērā īsajā laika posmā arī dzejā ir radušies izcili darbi, kas uz visiem laikiem ieies padomju dzejas zelta fondā. Ja romanam salīdzinoši ir bijuši lielāki panākumi, tad tas tāpēc, ka tagad tas ir atguvis savu īsto vietu, kamēr Tēvijas kara laikā tā gandrīz nebija, bet dominēja dzeja kā īsais un aktualākais žanrs.

Pie interesantiem slēdzieniem nonākam, salīdzinot latviešu padomju dzejnieku darbus ar buržuaziskā laika latviešu dzejnieku darbiem; jākonstatē, ka pēdējie stāv veselu galvas tiesu zemāk arī mākslinieciskās meistarības ziņā, nemaz nerunājot par to idejisko saturu, pie kam šie buržuaziskie dzejnieki tika uzskatīti par lieliem vārda meistariem.

Un tomēr latviešu padomju dzejniekus kritizē ne bez iemesla, kritizē dibināti.

Tas nozīmē, ka prasības pret literaro darbu pie mums, Padomju zemē, ir ārkārtīgi pieaugušas un ka dzejnieki, tāpat kā visi rakstnieki, nedrīkst nelevērot šīs prasības. Tautas dzīve ir kļuvusi tik aktīva un daudzveidīga, lasītāju mākslinieciskā gaume un izpratne tā augušas, ka dzejniekam pašam arī ne mazāk jāaug, lai viņš ar savu daiļradi neatpaliktu.

Ko latviešu padomju dzejai pārmet un kādi ir tās trūkumi?

Sie pārmetumi ir vērsti divos virzienos — uz nepilnībām mākslinieciskajā meistarībā, formas vājumu, neprasmi pievērsties pašam svarīgākajam, bezdvēseliskumu, pārdzīvojumu trūkumu, — un uz to, ka dzejā, tāpat kā pārējā literaturā, paliek daudz svarīgu dzīves jomu neatspoguļotu un neparādītu mākslas darbos.

Šie pārmetumi ir pamatoti, un tie ir cieši saistīti ar dzejnieka personības izveidošanos un mākslinieciško augšanu, kā arī ar pastāvīgu gādību par jauniem kadriem.

Andrejs Upīts savā vēstulē Latvijas republikas rakstnieku kongresam sevišķi uzsvēra, kāda milzīga nozīme ir rakstnieka pilnīgai iekļaušanai tautas un partijas dzīvē. Viņš norāda, ka «rakstniekiem ar visu viņu profesiju jāieaug partijas audzinātās socialistiskās sabiedrības kopībā, ne tikai savā spalvas darbā, bet dzīves ikdienā, domās un jūtās, atrodoties visā tajā jūtoņā, kas aug arvien bagātāka padomju īstenībā. Tādā īstenībā pilnam ieaugušam un dzīvojošam, viņam neņāksies grūti meklēt, ko partija gribētu redzēt viņa mākslas darbā — pati īstenības ikdiena viņam rādīs, aicinās, uzspiedīs to, kas acumirklī tas svarīgākais partijai un pašam rakstniekam, jo tad starp tiem nekādas starpības nav.»

Tas ir jautājums par politisko augšanu, par rakstnieka ciešiem sakariem ar dzīves īstenību un par dziļu atbildības sajūtu ar savu darbu aktivi iedarboties uz šo īstenību.

Šādas ieaugšanas padomju dzīvē latviešu rakstniekiem vēl lielā mērā trūkst, un tāpēc tie bieži vien ir nedroši tēlu izveidošanā, konfliktu izvēlē un piedzīvo nopietnas kļūmes un neveiksmes savā daiļradē.

Bet lai rakstnieka darbs, viņa daiļrade būtu panākumiem bagāta, ne mazāk nozīmīga ir rakstnieka personības loma, viņa zināšanas, viņa meistarība. Latviešu rakstniecībā tāda ģeniala personība, ar milzīgām zināšanām un darba spējām ir Andrejs Upīts. Te arī ir viens no viņa panākumu noslēpumiem. Bet latviešu literaturā ir arī jaunie autori, kas domā, ka rakstniekam nav nepieciešama pat kaut cik noslēgta vispārējā izglītība. Un ja nu šāds «jaunais rakstnieks» ātri profesionalizējas, apgrozās tikai savā šaurā mākslinieku kolektivā, tad, kaut arī viņš godīgi līdzjustu padomju darbaļaužu ciņai un centieniem, neko daudz par šo darbaļaužu dzīvi viņš pateikt nevarēs, lai cik lielas arī būtu viņa potenciālā talanta dotības.

Attiecībā uz jauno maiņu latviešu padomju rakstnieku organizacijā nevar teikt, ka Rakstnieku savienības valde, literarie konsultanti un redakcijas šajā virzienā nestrādātu, tomēr rezultāti nav lieli. Salīdzinot ar vajadzībām un uzdevumiem, kādus rakstniekam izvirza dzīve, stāvoklis bieži vien ir kā ar zināmo nelaimīgo žagatu, kas uzlaidusies uz darvota jumta: kā knābis ārā, tā aste iekšā. Tā notiek arī ar latviešu rakstniekiem: kad viņi nopietni pievēršas romana žanram, — cieš drama un dzeja, kad dramai vai dzejai tā atpaliek romans. Tas nozīmē, ka ļoti nopietna uzmanība jāpievērš jauno kadru audzināšanai.

Lai panāktu straujāku jauno latviešu padomju dzejnieku izaugsmi, nopietna ciņa jāvērš pret tā saukto dzejas amatnieciskumu. Latviešu padomju lirikā, sevišķi jauno dzejnieku vidū, ir tādi, kam nav savu spilgtu jūtu un domu, bet kas dzejo citu, vecāku autoru ietekmē. No šādiem rindu kalējiem īsts dzejnieks neiznāks. Tāpēc nopietni jāapsver pasākumi par jauno autoru lielāku atbildības sajūtu, nopietnu mācīšanos un savas personības padziļināšanu. Tikai tad viņu liriskais varonis sāks atbilst mūsdienu pilnasinīgam padomju cilvēka tēlam. Mūsu dzeju radījusi dzīve, un mūsu dzejas uzdevums arī ir attēlot šo dzīvi tās revolucionarajā attīstībā, visā tās noskaņojumu un jūtu bagātībā.

Jaunie autori bieži arī grēko uz aktualitates rēķina: ir radušies prasība rakstīt par mīlestību — visi raksta par mīlestību, tikai sekli, virspusēji, bez dziļākas šo cildeno jūtu atklāsmes, bez kaut cik oriģinalākas sižeta izdomas un sava rokraksta dzejas valodā.

Pašlaik aktualas ir kļuvušas veselīgas sadzīves temas. Ir iemesls baidīties, ka tiešām vērtīgas dzejas vietā, kas parādītu progresīvā padomju cilvēka garīgās pasaules milzīgo pārākumu, salīdzinot ar kapitalisma paliekas vēl nepārvarējušo sabiedrības locekļu apskurbinātajām galvām — var rasties panti, kur dzejnieki profesionalu lektoru valodā cīnīsies pret alkoholisma vai reliģijas indi.

No otrā Vissavienības padomju rakstnieku kongresa latviešu padomju dzejnieki sagaida ļoti daudz. Vispirms jau dzijas principialas pārrunas par padomju dzejā sasāpējušiem jautājumiem, par lirisko varoni un tā vietu dzejā, par dzejas aktualitati un meistarību, par klasiskā mantojuma apgūšanu un nacionalās formas izpausmes veidiem, par dzejnieka izaugsmi.

Ir jāpanāk, lai rakstnieka darbs arī tiktu vairāk plānots, lai rakstnieku organizacija vairāk sekotu savu biedru daiļrades nodomiem, ierosinātu svarīgas temas, kolektivi palīdzētu jau darba iecerēs un tapšanas posmā.

Ir dažreiz tā, ka rakstnieki labi nepazīst paši savu pilsētu, savu republiku, nezina, kā ļaudis dzīvo rūpnīcās un kolchozos. Bet vajag rūpēties arī par to, lai republiku rakstnieki pabūtu Maskavā, visā Savienībā, tautas demokratijas valstis, gūtu vairāk dzīvu iespaidu, paplašinātu savu pieredzi, savu garīgo apvārsni.

Latviešu padomju dzejnieku darbā vēl ir daudz trūkumu, vēl ir novērojams zināms schematisms, dažkārt pārāk viegls un virspusējs tā saukto aktualo problemu risinājums. Tomēr neilgajā laika posmā, kamēr latviešu padomju dzeja veidojusies — tā ir guvusi arī lielus panākumus. Ir izveidojies stingrs padomju dzejnieku kolektivs, ir pārvarēta buržuaziskā formalisma ietekme, dažādi sentimentalisma, misticisma, pesimisma un tieša dekadentisma recidīvi, kas sākuma gados vēl šad un tad izlaužas uz āru.

Ja var runāt par zināmu atslābumu un grūtībām, tad tās ir augšanas grūtības — posms pirms latviešu padomju dzejas pacelšanās jaunā augstākā pakāpē, kas pilnā mērā atbildīs lielajiem komunisma celtniecības uzdevumiem.

Lai aktiva piedalīšanās otrā kongresa darbā, radoša mācīšanās no pārējo brāļīgo republiku un sevišķi krievu padomju dzejas pieredzes ienes jaunu radošu pavērsienu latviešu padomju dzejā, spārno to lielajam nākotnes lidojumam, lai arvien raženāks kļūst tās ieguldījums kopīgajā padomju literaturas dārgumu krātuvē.

„DIENAS AUSMĀ"

Žurnalā «Karogs» no šā gada 6. līdz 9. numuram publicēts jaunais Indriķa Lēmaņa romans «Dienas ausmā». Tas atsauc atmiņā smacīgos Ulmaņa valdīšanas gadus Latvijā. Romana darbība noris laukos un aptver laiku no 1939. gada pavasara līdz 1940. gada jūnija vēsturiskajām dienām, kad sacēlušies tauta neapturamā triecienā pārsteidzoši īsā laikā sagāza drupās imperialistu lielām pūlēm stutēto varmācības režīmu.

Diezgan daudzos latviešu padomju rakstnieku darbos tēlotas kalpu un budžu socialās pretrunas buržuaziskajā Latvijā. Visplašāko un asāko atveidu tās ieguvušas Viļa Lāča spēcīgajā romanā «Uz jauno krastu». Arī Lēmanis pats tām pievērsies vairākos savos iepriekšējos darbos. Tomēr pēdējā darbā rakstnieks atradis jaunu pieeju šīs plašās temas risinājumā, tajā izcēlis latviešu literaturā maz risinātu problemu un to prasmīgi izvirzījis sava sacerējuma centrā. Tas ir jautājums par to, kā nomāktie un nežēlīgi izkalpinātie, pa atsevišķām budžu saimniecībām izmētātie un izolētie kalpa cilvēki visdrūmākajos fašistiskās diktaturas gados meklēja un atrada revolucionaras cīņas ceļu, ceļu uz Komunistiskās partijas cīnītāju kolektivu. Šīs temas mākslinieciskais risinājums veido Lēmaņa romana sižetisko līniju, tēlu sistemas izkārtojumu, sacerējuma vispārējo kompoziciju, atsedz darba galveno ideju, vērtību un vietu latviešu padomju literaturā.

Romans sākas ar to, ka bagātais Grunduļu saimnieks Jurģos pārved mājā jaunu kalpu Pēteri Akotu. Jau pirmajā dienā starp kalpu un saimniekiem rodas nesaskaņas. Grunduļu saimnieki, sekodami sava barveža Ulmaņa norādījumiem, cenšas jau ar pirmo dienu jauno kalpu pārņemt savā «audzināšanā», iepotēt tam šķiru samierināšanās un paklausības garu. Lai to labāk veiktu, Grunduliene nonievā strādnieku šķiru. Ar melu lapu «Brīvo Zemi» rokās saimniece cenšas iestāstīt, ka Padomju Krievija sabrūk. Bet velti. Akots melus atmasko. Grunduļu māju saimniekiem ir skaidrs, ka viņi darbā pieņēmuši «aizdomīgu» cilvēku, kas pastāvīgi jāuzrauga.

Akots zina, ka ir divas taisnības — gājēju un saimnieku taisnība, ka pēdējā patiesībā ir netaisnība. Viņa tēvu nošāvuši draguni 1905. gadā. Viņš vienmēr atceras mātes novēlējumu cīnīties. Bet viņš vēl nezina, kā kalps lai izcīna savu taisnību. Ar darba cilvēka lepnumu viņš aizstāv Padomju Savienību. Tās pastāvēšanas fakts vien revolucionizē Akota tāpat kā daudzu tūkstošu kalpu un strādnieku apziņu, kaut arī tie nezina, kā nosviest no pleciem budžu varmācības sistemu. Un jaunais Akots, spēcīgs un godīgs darba vīrs, pats uz savas ādas izjuzdams saimnieku nekrietnības, arvien neatlaidīgāk nomokās ar jautājumu: ko darīt, lai dzīve kļūtu citāda.

Un tad nāk gadījums, kas Akota dzīvi ievirza pareizā gultnē.

Siena laikā Grunduļiem savus kalpus pierunā iziet darbā arī svētdienā, apsolot kārtīgi paēdināt un dot brīvu dienu lietus laikā. Bet seko rūgta vilšanās. Vispirms jau tas, ka darbā tiek izdzīts arī saslimušais gans Mārtiņš. Kad biedriskais Akots viņu atved no pļavas mājās un līdz aizvest pie ārsta, saimniece atbild ar ņirgāšanos. Pusdienās gan ir gaļa, bet veca, tārpu pilna. Grunduļa kalpu sašutums izlaužas atklātā protestā. Akotam vispirms pievienojas Pērkona enerģiskā sieva Anna. Tā pierunā arī pašu Pērkonu un Hermini neiziet darbā. Stichiski izceļas streiks. Gan bez prasību pieteikšanas, bet tomēr streiks. Aizsarga-budža valstībā nepiedzīvots fakts. Tas kalpiem piešķir lielāku drosmi un kāpina pretestības gribu. Viņi pirmo reizi sacēlušies pret kungiem, pateikuši tiem: nē!

Bet tas ir tikai pats pirmais cīņas solis, gluži neapzinīgs. Ko darīt tālāk? Cīņa pret Grunduļiem vien nekā nedos. Un Akots kādu svētdienu uzauj kājās pastalas un iet garu ceļu pie sava paziņas vecā Krišiņa meklēt palīdzību. Tas iedod Komunistiskās partijas uzsaukumu laukstrādniekiem. Partija aicina uz organizētu revolucionaru cīņu, parāda pareizo ceļu. Akots sajūt sevi jaunu spēka un pašapziņas pieaugumu. Ar viņu ir runājusi Komunistiskā partija, Grunduļa pazemoto, nonicināto kalpu nosaukusi par biedru. Akots tagad nojauš, kas viņam darāms.

Tālāk Lēmanis rāda, kā Grunduļa gājēji Akots, Anna un Mārtiņš kopīgi studē partijas uzsaukumu un kā viņu vidū nodibinās jau zināms neliels kolektīvs ar kopīgām interesēm. Izveidot nelegalu partijas pulciņu «Liesma» un saņemt partijas literaturu viņiem palīdz ar Krišiņa starpniecību atsūtītais partijas darbinieks Vērdiņš.

Interesanti ievīto sižetisko pavedienu par «Liesmu» autors turpmākā risinājumā izplūdina vispārējā notikumu atstāstījumā. Bālāks jau ir «Liesmas» dibināšanas sanāksmes tēlojums. Svaigāka epizode vēl ir tikai uzsaukumu izlīmēšana Grunduļos kulšanas laikas laikā. Pēc tam rakstnieks vairs nav atradis nevienas spilgtākas epizodes, kas raksturotu Grunduļa kalpu kolektīvu. Stirnas pagasta kompartijas nelegalā pulciņa darbību. Romana beigās, 1940. gada jūnija brāzmainajās dienās rakstnieks savu varoni aizved uz Rīgu un iesaista diezgan vispārējā visiem zināmo notikumu tēlojumā. Tas stipri atslābina lasītāja interesi, jo vairs netiek mākslas līdzekļiem atsegts galvenais raksturs, netiek uzskatāmi parādīta Akota tālākā attīstība.

Romana pēdējā daļa būtu daudz svaigāka, ierosinošāka un nozīmīgāka, ja autors būtu izvērsis un padziļinājis Akota un viņa biedru darbības tēlojumu pašā pagastā, parādījis kalpu kolektīvo nostāšanos pret Grunduļu saimniekiem, atsedzis tās jaunās kvalitates, ko nelegalā pulciņa biedriskums ienes pašā darba procesā. Tad romana tema iegūtu daudz nozīmīgāku un spēcīgāku izskaņu. Gatavojot romanu iespiešanai atsevišķā grāmatā, autoram iespējams beigu daļu pacelt iepriekšējās līmenī, atrast jaunas un svaigas krāsas un detaļas «Liesmas» darbības tēlojumam 1939. gada ziemā un vasarā.

Neraugoties uz nopietniem trūkumiem romana beigu daļā, vislabāk tomēr veidots centralais raksturs — Akots. Tajā tipizēts lauku proletarieša ceļš uz partiju. Jau no paša sākuma Akots lasītājā izraisa simpatijas ar savu godīgumu, lietišķumu, noteiktību un biedriskumu. Kaut skopiem vilcieniem, autors viņā iezīmējis atturīgu un apvaldītu emocionalu strāvojumu. Akots nav skaļš, brāzmains afektu cilvēks, bet nosvērts darba darītājs, kas no pasāktā neatlaižas. Viņa soļi ir smagi, bet no mērķa nenovirzāmi. Tā ir viengabala personība.

Galvenā īpašība, kas Akotu pārvērš par pozitīvu varoni, ir viņa augšana, redzes apvāršņa paplašināšanās, iziešana komunista cīņas laukā. Nemitīgi un neatlaidīgi virzīties uz priekšu, pretim arvien atbildīgākiem partijas uzdevumiem, pārvarēt visus šķēršļus un aizsprostus — tā ir pati idealākā un reizē realākā pozitīvā varoņa īpašība. Ideala tā ir pēc savas socialās nozīmes, bet reala savā piepildījumā miljonos cīnītāju. Proletariata revolucionarajā kustībā nav plaisas starp idealu un īstenību. Arī pozitīvā varoņa problema tāpēc nav mākslīgi saskaldāma idealā un realā tipa problemā. Dzīves īstenības prasībām neatbilstošs varonis nekad nav ideals tips. Ideala īpašība ir tā, kas virza dzīves attīstību uz priekšu.

Akota raksturs romanā iezīmēts skaidri. To var stādīties priekšā kā dzīvu cilvēku. Ja autors tā attīstību vēl padziļinātu un izvērstu, iesaistot savu varoni romana beigu daļā jaunu, konkretu uzdevumu veikšanā, tas kļūtu vēl nozīmīgāks.

Lasītāja acu priekšā uzskatāmi nostājas arī uzņēmīgā un atsaucīgā kalpa sieva Anna. Ir skaidrs, ka arī viņa izaugs līdz aktivam, apzinīgam padomju cilvēkam. Mazāk vērības rakstnieks pievērsis Pērkona un Hermines raksturiem. Sķiet, ka dzīves īstenībā Akots un Anna daudz nopietnāk un neatlaidīgāk būtu centušies viņus pāraudzināt un piesaistīt savam kolektīvam. Romana beigās autors nemotivēti Akotu un Hermini uzved uz kopīga dzīves ceļa, jo nekur nav parādīts, ka Akotam pret Hermini būtu arī kādas personīgas jūtas.

Skaidri iezīmēts arī Grunduļu saimnieku pāris kā savas šķiras ideoloģijas un psicholoģijas nesēji. Tie ir tipiski Ulmaņa diktaturas gadu saimnieki, apreibuši ne vien savas ekonomiskās, bet arī politiskās varas apziņā, tāpēc vēl jo nežēlīgāki pret kalpiem. Labi uzzīmēta aizsargu balles aina ar uzpūtīgo budžu Grunduļa un Svilpļa izkaušanos. Maz ticams, ka realais Grunduļu būtu tik pasīvi izturējies pret kalpu streiku savā mājā. Romana sākumā viņš pareizi rādīts kā ļoti atriebīgs. Tāpēc jādomā, ka viņš atrastu pietiekami daudz iespēju, lai atriebtos saviem kalpiem par tik izaicinošu rīcību kā kolektīvu neiziešanu darbā. Tas savukārt dotu rakstniekam iespēju plašāk parādīt šķiru attieksmju saasināšanos Grunduļu mājās, izvērst romana sižetu un dziļāk atsegt arī savu varoņu raksturus. Lēmanis šo iespēju pilnā mērā neizmanto. Streika nozīmi viņš parāda tikai Akota un viņa tuvāko domu biedru Annas un Mārtiņa raksturu attīstībā.

Detalizētāk izzīmējot Grunduļu un kalpu cīņu pēc streika un nelegalā «Liesmas» pulciņa nodibināšanas, autors gūtu iespēju izvērst un dziļāk atsegt darba galveno temu un ideju.

Romans rakstīts vienkāršā, nepretenciozā valodā. Stāstījums plūst brīvi un saistoši. Kur autors rūpīgāk veidojis raksturus un notikumus, tēlojums plastisks.

Savu darbu Lēmanis nosaucis par romanu, tomēr tas vairāk rakstīts ne plašās, bet vidējās episkās formas — garā stāsta (повесть) žanrā. Tam ir tikai viena sižetiskā līnija, turklāt tā nesazarojas. Attēloto notikumu un personu loks ir stipri šaurs. Paturot romana apzīmējumu, autoram var izvirzīt virkni pretenziju. Tad plašāk jātēlo ne vien jaužu dzīve Grunduļu sētā, bet arī visa pagasta dzīve, daudzveidīgāk jāatsedz budžu un kalpu attieksmes. Garais stāsts pieder pie vidējās, bet romans pie plašās episkās formas. Satura un formas vienotības princips prasa romana formu piepildīt ar plašu un daudzpusīgu dzīves saturu, bet tāda Lēmaņa darbā nav. Tāpēc, šķiet, lietderīgi mainīt žanra apzīmējumu.

Arī tagadējā veidā «Karogā» publicētais Indriķa Lēmaņa romans (garais stāsts) «Dienas ausmā» sniedz vērtīgu un interesantu materialu par revolucionaro cīnītāju augšanu Latvijas laukos buržuaziskā režīma pēdējos gados un palīdz atmaskot buržuazisko nacionalistu pasakas par kalpu un budžu miermīlīgām attieksmēm. Vēl veicot zināmu papilddarbu, Lēmanis stāsta nozīmi ceļs. **K. Krauliņš**

Otro Vissavienības rakstnieku kongresu sagaidot

Pēc dažām dienām mūsu Dzimtenes galvaspilsētā Maskavā sāksies otrais Vissavienības padomju rakstnieku kongress.

Gatavojoties kongresam, rakstnieki sniedza maskaviešiem pārskatus par savu radošo darbu. Tikai divos mēnešos vien galvaspilsētā notika vairāk nekā 400 literaru vakaru, kurus apmeklēja gandrīz 125 tūkstoši cilvēku. 275 rakstnieki — prozaiķi, dzejnieki un dramaturgi satikās ar strādniekiem un kalpotājiem, studentiem un skolniekiem, Maskavas apgabala kolchozniekiem, Padomju Armijas kareivjiem un virsniekiem.

Daudz interesantu sarīkojumu būs kongresa dienās. Notiks vakari, kuros piedalīsies savienoto un autonomo republiku, Krievijas Federacijas novadu un apgabalu literatu labākie pārstāvji. Galvaspilsētas iedzīvotāji iepazīsies ar kongresā ielūgto aizrobežu rakstnieku daiļradi. Maskavā jau ieradušies literati no Anglijas, Albanijas, Bulgarijas, Brazilijas, Vācijas Demokratiskās Republikas, Indijas, Vjetnamas Demokratiskās Republikas, Francijas un Čiles. Gaida ierodamies viesus no citām zemēm.

(TASS)

Mirdza Ķempe

R. Jansona draudzīgi zīmējumi

DRAUGA VĀRDI DZEJAS LABĀ

JĀNIM SUDRABKALNAM

Par pirmo publicistu saukties vari:
Tu raksti ievadrakstus — garas slejas.
Gan darbu teicamu tu dari,
Bet, dzejniek, kur tad paliek dzejas?
Vai tās mums rakstīt laika neatrodi?
Kur noslēpi šo dārgo liesmu?
Draugs, iededzies un atkal spēku rodi
Dot tautai šodien tavu jauno dziesmu.

ARVĪDAM GRIGULIM

Ja, savas lugas rakstīdams,
Tu dzejnieku vairs sevī neslāpētu,
Tad Vētras balsī atkal runāt spētu
Un īstu uguni reiz šķiltu krams.

FRICIM ROKPELNIM

Par mākslas lietām runāt liek tavs amats,
Bet runas nav vēl dzejas pamats.
Tāpēc: pa īstam mākslu iemīlot,
Vairs necenties tik svētku pantus dot,
Lai neskumst māsa, kura zvaigzni auž,
Ka viņas dzejnieks pārāk ilgi snauž.

VALDIM LUKSAM

«Aijā, žūžū, mazulīši!»
Jašūpo tev šūpulīši.
Mīlīgs, asprātīgs un jauks
Esi, labais bērnu draugs.
Bet, kur palicis tavs skarbums,
Kas mums devis tādus darbus,
Kurus vīri lasīt alkst —
«Kara krūzes» skaudrais malks?
Dod mums atkal spēka dziru,
Dzejniek, satver cīņas liru!

BRUNO SAULĪTIM

Cērt jauniem autoriem
tu bargs un ass,
Lai iemācītu tiem
reiz labas atskaņas.
Dažs tiepīgs autoriņš
tev nepaklausa gauss
Un sevī domā viņš:
šis skolotājs ir sauss.
Sāds trūkums nav tik mazs,
un jānovēl tev būtu:
Pie tavas gudrības
klāt vairāk jūtu.

MIRDZAI ĶEMPEI

Jā, māsiņ, citus pamācīt ir viegli,
Bet nezinu, vai nāk tev smiekli,
Kad pati paskaties uz sevi:
Daudz jubileju pantu šogad devi
Un dažkārt arī ekskursijās gāji
Pa rūpnīcām, bet visai vāji
Tās attēloja tava spalva.
Ir tiesa: bieži sāp tev galva,
Kad jaunos autorus tu lasi,
Bet tomēr: vairāk, vairāk prasi
No sevis, ne no citiem, dzejas labā.
Tad neteiks tev neviens, ka tavā dabā
Ir kaut kas nepatiess. Ja kūtrību tu nīsti,
Tad darbos parādi, cik tavi vārdi īsti.

PSRS Padomju rakstnieku savienībā

PSRS Padomju rakstnieku savienības valdes Prezidijs apsprieda Vissavienības padomju rakstnieku otrajā kongresā paredzēto referatu un koreferatu tezes. Kongress sāksies š. g. 15. decembrī.

Sēdē tika apspriestas A. Surkova referata tezes — par padomju literaturas stāvokli un uzdevumiem, N. Tichonova — par mūsdienu pasaules progresivo literaturu, K. Simonova koreferata — par padomju prozu, S. Vurguna — par padomju dzeju, A. Korneičuka — par padomju dramaturģiju, S. Gerasimova — par padomju kinodramaturģiju, B. Poļevoja — par padomju literaturu bērniem un jaunatnei, B. Rjurikova — par padomju literaturas kritikas pamatproblemām.

Težu apspriešanā piedalījās P. Antokoļskis, V. Bachmetjevs, A. Bezimenskis, A. Venclova, N. Zarjans, A. Karavajeva, V. Katajevs, B. Lavreņevs, A. Makarovs, S. Michalkovs, Ļ. Ņikuļins, A. Pervencevs, A. Sofronovs, M. Saginjana, S. Sčipačovs, K. Jašens, A. Jašins. Klātesošie noklausījās arī F. Gladkova, E. Kazakeviča un I. Erenburga rakstiskas piezīmes, jo viņi nevarēja piedalīties sēdē.

PSRS Padomju rakstnieku savienības valdes Prezidijs apstiprināja tezes, uzdodot darbā pie referatu un koreferatu galīgā teksta izdarīt labojumus un papildinājumus, atbilstoši Prezidija sēdes ieteikumiem.

Latvijas Padomju rakstnieku savienības delegacija uz Vissavienības padomju rakstnieku II kongresu

No Latvijas Padomju rakstnieku savienības Vissavienības padomju rakstnieku II kongresā piedalīsies V. Lācis, A. Sakse, V. Lukss, J. Sudrabkalns, A. Grigulis, J. Vanags, V. Bērce, Z. Grīva, A. Brodele, V. Melnis, N. Zadornovs, A. Vējāns, E. Vilks, A. Balodis, V. Kalpiņš, M. Ķempe un Fr. Rokpelnis.

Latviešu rakstnieku darbi citās valodās

Līdz 1940. gadam tikai nedaudzi latviešu rakstnieku darbi bija tulkoti krievu valodā.

Ar Latvijas iestāšanos padomju tautu brāļīgajā saimē latviešu rakstnieki ieguvuši miljoniem jaunu lasītāju. Latvijas Valsts izdevniecība vien krievu valodā laidusi klajā desmitiem grāmatu ap 1,5 miljoni eksemplaros, to skaitā ir kā latviešu padomju rakstnieku, tā arī Raiņa, Pumpura, Blaumaņa, Valda, brāļu Kaudzīšu, Pērsieša, Apsīšu Jēkaba darbi.

Desmitiem tūkstošu lielos metienos latviešu rakstnieku darbi izdoti Maskavā, Ļeņingradā, Kijevā, Erevanā, Viļņā, Tallinā un citur. Piemēram, Maskavā patlaban izdod V. Lāča Rakstu izlasi 6 sējumos. Romans «Putni bez spārniem» izdots Maskavā un Ļeņingradā, «Vētra» — Erevanā un citur. Šis romans iznācis arī poļu, rumaņu, čechu un citu tautas demokratijas valstu iedzīvotāju valodās. Romans «Uz jauno krastu» tulkots korejiešu valodā.

Padomju lasītāji labi pazīst A. Upīša daiļradi. Romans «Ziemeļa vējš» krievu valodā izdots jau 1925. un 1929. gadā, «Jāņa Robežnieka atgriešanās un nāve» — 1936. gadā. Tajā pašā laikā tulkoti arī vairāki citi viņa darbi.

Nesalīdzināmi vairāk krievu lasītāji saņēmuši pēdējos 14 gados. Latvijas Valsts izdevniecība vien krievu valodā A. Upīša darbus laidusi klajā vairāk nekā 300 tūkstoš eksemplaros. Lielos metienos tie izdoti arī Maskavā un citur.

A. Sakses darbi krievu valodā izdoti vairāk nekā pusmiljona eksemplaros. Romans «Pret kalnu» tulkots gruzīnu, ukraiņu, igauņu un citās padomju tautu valodās, kā arī ungaru, bulgaru, čechu, rumaņu un vācu valodā. Stāsts «Atgriešanās dzīvē» izdots angļu, bet «Mierīgais iedzīvotājs» — franču valodā.

ŠONEDĒĻ

Sodien Filharmonijas zālē koncerts-lekcija «Azerbaidžanas muzikas kultura». Lektore L. Krasinska. Piedalās LPSR Nopelniem bagātais mākslinieks H. Brauns (klavieres), L. Rjabova (soprans), O. Griščenko (mecosoprans), E. Bertovskis (čells) un J. Brauns (vijole). Sākums plkst. 12.

○ Konservatorijas zālē koncerts-lekcija «Dargomižskis un Balakirevs». Sākums plkst. 16.

○ Filharmonijas zālē Gruzijas Valsts čonguristu sieviešu ansambļa koncerts. Sākums plkst. 20.

○ Konservatorijas zālē studentu G. Cumačenko un M. Kravčenoka atklātais koncerts. Sākums plkst. 20.

13. decembrī Konservatorijas zālē H. Brauna koncertmeistaru klases studentu atklātais koncerts. Piedalās vokalās nodaļas studenti, Operas un baleta teatra un Filharmonijas solisti. Sākums plkst. 19.30.

14. decembrī Operas un baleta teatrī Armenijas PSR Nopelniem bagātās mākslinieces, Staļina premijas laureates Zaras Doluchanovas koncerts. Piedalās A. Jerochins (klavieres). Sākums plkst. 20.

15. decembrī Mākslas darbinieku namā vecākās pedagoģes D. Brutānes vokalās klases atskaites vakars ar Konservatorijas absolventu piedalīšanos. Sāk. pl. 20.

16. decembrī LVU aulā Z. Doluchanovas koncerts. Sākums plkst. 20.

17. decembrī Latvijas Padomju mākslinieku savienībā grafiķu sekcijas sanāksme. Sākums plkst. 18. No 13. decembra līdz 17. decembrim ik dienas no plkst. 11 līdz 19 atvērta kombinatā «Māksla» nodarbināto jauno mākslinieku tēlotājas un lietišķās mākslas darbu izstāde.

KO NOZĪMĒ MUMS PADOMJU LITERATURA

HOVARDS FASTS

Apmēram pirms mēneša man kļuva zināms, ka Padomju Savienībā notiks Vissavienības rakstnieku kongress. Es saņēmu no padomju koleģiem ielūgumu ierasties tajā.

Bet manas dzimtenes robežas man ir slēgtas; es varu izteikt savu mīlestību, darīt zināmas savas domas, bet nevaru atbraukt pats, kaut gan tas man ir tikpat nepieciešami kā izsalkušam maize.

Tieši tāpēc, ka man liegta iespēja būt klāt kongresā, es domāju par tā nozīmi ar tik lielu kaismi. Ja man būtu dota šāda iespēja, atbildes uz daudziem maniem jautājumiem būtu radušās pašas no sevis. Bet te, tūkstošiem jūdžu no jūsu zemes, man pašam jāpārdomā, kāda nozīme ir tam, ka socialisma dzimtene — Darbaļaužu republika — pēc brīvā dzīvē aizritējušiem trīsarpus gadu desmitiem sasauc savus rakstniekus. Ne tikai jāpārdomā tādi notikumi kā delegatu izraudzīšanās, viņu atbraukšana, referati, diskusijas, dedzīgie strīdi, bet arī jāizprot dziļā jēga, kāda slēpjas tajā apstāklī, ka šajā kongresā sapulcēsies rakstnieki, kas nav līdzīgi man un maniem amata brāļiem amerikaņiem, sanāks kopā pavisam citādi veidoti cilvēki, kas izaugušī pavisam citā pasaulē, citas etikas un morales pasaulē, un, pats galvenais, cilvēki, kas spraudušī sev savā daiļradē citus mērķus.

Tie ir cilvēki, kas sasniedz savus mērķus. Protams, viņiem rodas problemas, bet tās ir darbības un nevis bezspēcības problemas; protams, viņiem gadās sadurties ar milzu grūtībām, bet tās ir neizbēgamas grūtības, kas saistītas ar jaunā un varenā dzimšanu. Būtu patiešām pārsteidzoši, ja tāda jauna un varena sistema kā socialisms, kas dzimst mokās, spētu viegli un vienkārši radīt jaunu literaturu.

Ļoti svarīgi ir tas, ka sanāks kopā brīvi rakstnieki, kas ar vaļējām acīm raugās pasaulē un cenšas patiesīgi pastāstīt par to.

Godīgs rakstnieks visu sasniedz ar pūliņiem, bet kapitalisma apstākļos — ticiet man — visgrūtāk ir rakstīt patiesību. Kad es rakstīju par literaturu, katru reizi uzsvēru, ka mūsu dienās neviens rakstnieks pasaulē nevar rakstīt, ignorējot Padomju Savienības pastāvēšanu, un ka īstenības atspoguļošana literaturā nav iedomājama bez dziļas izpratnes par mūsu laikmeta visievērojamāko faktoru: 1917. gadā nāca pasaulē jauns spēks un sākās pasaules pārveidošanas process.

Tas, manuprāt, nosaka kongresa raksturu un visas mūsu, kā Amerikas rakstnieku, darbības raksturu. Tam ir izšķirīga nozīme arī visā mūsu mākslā, te ir tās spēka avots un atslēga, lai izprastu tās traģediju kapitalistiskajā pasaulē.

Šajā rakstā gribēju runāt par padomju literaturu un par to, cik nozīmīga tā ir tiem no mūsu vidus Amerikā, kuri savā daiļradē ir uzticīgi demokratiskām tradicijām un aizstāv demokratiju. Taču izrādījās neiespējami aprobežoties ar to vien un nepieskarties jautājumam par pašu Padomju Savienības pastāvēšanu. Ja Padomju Savienības nebūtu, iespējams, ka es tomēr būtu kļuvis par rakstnieku, bet par pavisam citādu rakstnieku. Pēc manām domām, tas attiecas arī uz lielāko daļu no tiem Amerikas rakstniekiem, kas nododas daiļradei miera un demokratijas vārdā.

Dzīvi atceros tās manas jaunības dienas, kad pirmo reizi izlasīju Nikolaja Ostrovska «Kā rūdījās tērauds». Manā priekšā atklājās brīnišķīga zeme, pavērās jauna pasaule ar tās sapņiem, cerībām un dusmām. Labi atceros, kā mani saviļņoja un aizrāva Michaila Solochova «Klusā Dona», atceros Valentina Katajeva stāsta «Māj selgā bura vientuļīga» valdzinājumu, apbrīnas un saviļņojuma jūtas, kādas manī izraisīja citu padomju rakstnieku grāmatas.

Tomēr ne tik daudz šīs jaunās pasaules literatura, cik pats tās pastāvēšanas fakts palīdzēja man un maniem amata biedriem izveidoties par rakstniekiem. Jaunā literatura iepazīstināja mūs ar jaunu īstenību. Mūsu priekšā bija jaunu padomju rakstnieku, lielās brālības cilvēku, darbi. Tas bija tik diženi, grandiozi, satricinoši, ka rakstnieki spēja parādīt mums tikai daļiņu no visa.

Daudzi no mums, kas tagad sasnieguši brieduma gadus, jaunībā iepazina trūkumu un nabadzību. Esmu pieskaitāms tiem: man apkārt bija smaga bezizredžu nabadzība, kas aizsedza apvārsni kā blīvs aizkars. Nebija ne cerību, ne nākotnes, bija vienīgi prasme paturēt prātā redzēto un brīvajos brīžos pēc nogurdinoša, smaga darba sacerēt par to stāstus. Kas gan tur pārsteidzošs, ka mūsu sabiedrība modīna apjukumu, bezcerību un liek rasties dekadentiskiem motiviem literaturā?

Lasot padomju rakstnieka grāmatu, es kļuvu citāds. Padomju rakstnieks teica man: skaties, par ko rakstu es, — rakstu par zemi, kur realizēts taisnīgums un uzvarēta nabadzība. Tas bija ļoti vērtīgi: man izdevās kaut uz īsu brīdi ieskatīties, kas radījis pašu rakstnieku un viņa zemi.

Protams, tagad šā īslaicīgā iespaida vietā nākusi dziļāka un pilnīgāka izpratne. Es nebiju ņēmis vērā šā iespaida nozīmi — tas bija visas cilvēces ieguvums. Tolaik Amerikā nebija gandrīz neviena rakstnieka, kas būtu pagājis tam garām, kas nebūtu izjutis kaut mirkli gara pacilātību un skaidri apjaudis, par ko varēs kļūt cilvēks un ko viņš spēs veikt, kad izmetīs mēslainē visus tos neliešus, kas visā cilvēces vēsturē dzēruši viņa asinis.

Bet «aukstā kara», apspiešanas, draudu, melno sarakstu, pretpadomju apmelojumu un pārdomātas cietsirdības deviņi gadi piespiedušī manas dzimtenes rakstnieku lielum lielo daļu izsvītrot no savas atmiņas šo iespaidu un līdz ar to nonāvēt savu mākslu. Vai nav smieklīga viņu skaļā spriedelēšana par to, ka māksla stāvot augstāk par politiku, ka tā esot ārpus politikas? Lētā, netīrā politika pazudināja viņu mākslu, iedzina viņus pašus žurku alās, tumsas, varmācības, pornografijas strupceļos, no kuriem nav izejas. Viņi ražo savu riebīgo, izkropļoto lasāmvielu, par naudu cildina nāvi, iztopot zemiskai gaumei, attēlo baismas mocību un slepkavību ainas un tajā pašā laikā jopročām šļupst, ka īsta māksla stāvot augstāk par politiku.

Jo vairāk goda cilvēkiem, kas palikušī nelokāmi. Mūsu literatura nav tāda, kāda tā varētu būt. Progresivās Amerikas literatura nespēj spēcīgi saviļņot pasauli, bet tā ir godīga un vīrišķīga literatura, un ja mēs, kas radām šo literaturu, varētu piedalīties jūsu kongresā, mēs nebūtu tur svešinieki.

Uz jautājumu, ko nozīmē mums šodien padomju literatura, mēs nespētu jums sniegt pilnīgu un vispusīgu atbildi, bet mēs labi saprotam, ka pirmo reizi vēsturē radīta sabiedrība, kur tiek darīts viss, kas vien ir cilvēka spēkos, lai rakstnieki redzētu patiesību un rakstītu par to.

Stipra ir pagātnes vara; šķiru sabiedrības vēsture nav pazinusi tādus laikus, kad rakstniekam būtu bijusi brīvība rakstīt patiesību. Bet, ja viņš rakstīja patiesību, viņam nācās cīnīties par to, un ļoti bieži viņš samaksāja par to ar trimdu, nabadzību, iekļūšanu melnajos sarakstos, cietumu un pat nāvi.

Valdošās ekspluatatoru šķiras izturas nelabvēlīgi pret rakstnieku pat tad, ja viņš lien uz vēdera to priekšā un ir gatavs pārdoties tām gluži kā ielas meita. Rakstnieku uzskata par bīstamu, viņa rīcību ir grūti paredzēt, un, kas ļaunāk par visu, viņš ir zinātkārs, bet zinātkāre var novest viņu līdz patiesībai. Un patiesība ir šo šķiru ienaidniece.

Oktobra revolucija neatklāja uzreiz kaut kādu cēlas un pilnīgas literaturas teiksmainu laikmetu, un būtu bijis naivi gaidīt to. Bet tomēr literaturā sākās jauns laikmets, un tā vēl ir jauna. Jo vairāk goda šai literaturai pienākas par to, ka tā nupat tikai dzimusi, bet jau spējusi radīt tik daudz daiļa un nozīmīga, dzīvi apliecinoša un gaiša, tik daudz patiesīga, sirsnīga un visiem labi saprotama, spilgta un iedvesmojoša. Mēs sveicam to!

Es godīgi teikšu: mums, Amerikas progresivajiem rakstniekiem, neklājas viegli. Mēs esam ne tikai rakstnieki, bet, nepieciešamības spiesti, arī organizatori un redaktori, grāmatu izdevēji un pārdevēji. Vienīgi veltījot šim darbam it visus savus spēkus, mēs nejaujam nodzist amerikaņu literaturā tai dzīvajai dzirkstelei, kas mums ir tik dārga. Līdz ar to mēs liekam sākumu jaunajam, un pēc tam sāksies grūtais, bet prieka pilnais jaunas mākslas radīšanas laiks jaunās pasaules vārdā, nākotnes vārdā. Mēs mācāmies no jums būt vīrišķīgiem un smejamies no jums ticību nākotnei.

(«Pravda»)

Laikraksts «Literatura un Māksla» iznāk reizi nedēļā. Redakcijas adrese: Rigā, Kr. Barona ielā 12. Telefons 21997. Runas stundas no plkst. 10–14. Numurs maksā 40 kap. Abonēšanas maksa Rbl. 20.80 gadā. Abonementus pieņem «Preses apvienība» Rigā, Kirova ielā 41/43. Izdevējs Latvijas Laikrakstu un žurnalu izdevniecība Rigā, Pērses ielā 10/12. Iespiests LPRRT 1. tip. «Cīņa» Blaumaņa ielā 38/40. JT 27242

Redkoleģija: V. Kalpiņš (redaktors), I. Gerocka, A. Grigulis, N. Grinfelds, K. Plūksne, J. Sudrabkalns, R. Lāce, J. Laganovskis, I. Muižnieks.